

ՄԱՐԶԻԿ

ՀԱՇՄ

Մարզիկ

مجلة رياضية شهرية
تصدرها جمعية الهومنتمن بيروت

marzig

SPORTS MAGAZINE

ԻԹ. ՏԱՐԻ, 2010, ԹԻԻ 10 (340) - VOL. XXIX N° 10 السنة التاسعة والعشرون - العدد العاشر

Հ.Մ.Ը.Մ. ԱՄՄԱՆ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹՒԻՆԸ
ՀՆԱԴԱՐԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ**

(Կարդալ էջ 17-26)

ԹԻԼԻՆ ՆԻԼՆԵՐԸ

MARZIG SPORTS MAGAZIN EDITED MONTHLY BY HOMENETMEN
 سارزىك مجلة رياضية شهرية تصدرها جمعية المونتيم الرياضي

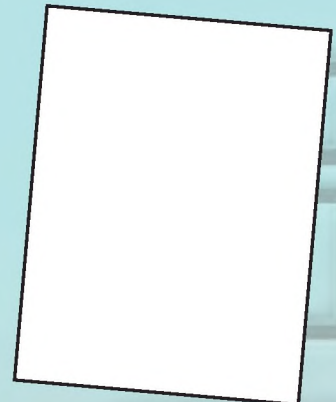
Հ.Մ.Ը.Մ.ԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

■ Խմբագրական	2
■ Անցեալի էջեր	9
■ Պատմութիւն	11
■ Մեր տեսակցութիւնները	13
■ Մասնաձիւղէ Մասնաձիւղ	31
■ Մեր կորուստները	36

ԲԱԺԻՆՆԵՐ

■ Ազգային Հոգեր	3
■ Մարզական Գիտութիւն	15
■ Պատմութեան Հետքերով	17
■ Հայրենի Մարզաշխարհ	27
■ Միջազգային	29
■ Մանկապատանեկան	38
■ Տարբեր Հայեացքով	40

Մարզական ամսաթերթ
 Հրատարակութիւն՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի
 ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԻԹ. ՏԱՐԻ, 2010, ԹԻՒ 10 (340)

ԽՄԲԱԳԻՐ
 Կիզէն Աւագեան

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄ
 Սեդա Պէշլեան, Սեւան Նազարեան

«ՄԱՐԶԻԿ»-Ի ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
 Պատրիկ Կիւլպէնկեան
 Աբօ Մոսիկեան
 Գօգօ Սկրտիչեան
 Վահան Համամճեան
 Տիրան Շահինեան
 Սալբի ճէճէեան
 Վահէ Թանաշեան

ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻՆ
 Վրէժ-Արմէն, Գանակ,
 Նուպար Աճերան, Ներսէս Արք.
 Բախտիկեան՝, Րաֆֆի Սիւլահեան,
 Գ. Թորոյեան, Շաղիկ Գեորգեան եւ
 շրջաններու թղթակիցներ:

Էջադրում - Արշօ Պալեան
 Գրաշարութիւն - Շողիկ Պոյաճեան
 Colour Separation - Photogravure Paklayan
 Կողքի Ձեւաւորում՝ Տպագրութիւն

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՅԷ
 Պուրճ Համուտ, ճինիշեանի Թաղ
 «Սեւան» Շէնք, Գ. Յարկ
 Հեռ: 01/248043, Fax: 01/260117
 E-mail: marzig@homenetmen.org
 P.O. Box: 80486 B. Hammoud, Lebanon

ՑՐԻՈՒՄ

Լիբանանի մէջ թերթին
 հատավաճառի սակն է 3000 Լ.ո.:
 Տարեկան բաժանորդագրութեան սակ
 ծշդուած է 35000 Լ.ո.:
 Լիբանանէն դուրս թերթին
 բաժանորդագրութիւնը
 կը կատարեն Հ.Մ.Ը.Մ.ի Սեկուսի
 եւ Շրջանային Վարչութիւնները:
 Թերթը ուղղակի Լիբանանէն
 կը ստացուի անձնական
 բաժանորդագրութեամբ
 (Տարեկան սակ՝ Միջին Արեւելեան
 եւ Եւրոպական երկիրներ \$50,
 Ամերիկա եւ Աւստրալիա՝ \$55):

ԷՆԻՔԱՆԳՆԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Նոր չէ վերջը, սակայն այնքան մը մեծցած է ան, որ սկսած է թունաւորել ազգային-միութենական մեր ամբողջ կեանքը: Անտարբերութեան մասին է խօսքը, որ մեծ աւերներ կը գործէ հայ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ:

Միայն սեփական կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան ետեւէն վազող մարդիկ հետզհետէ իրենց կապերը կը խրճեն հայկականութեան հետ եւ կը նետւին անհոգութեան եւ անպատասխանատուութեան գիրկը:

Այլասերման հոսանքով տարուած մարդիկ օրէ օր կը պարպուին ազգային-միութենական հետաքրքրութիւններէ եւ կը դառնան աժան մունետիկը օտարին «լաւութիւններուն» եւ «յաջողութիւններուն»:

Անդին, մարդիկ, ժողովուրդներ ու երկիրներ կ'ապրին արմատական փոփոխութիւններ, ահազանգային վիճակներ, ասդին՝ մենք փոխանակ ընդհանուր զօրաշարժի մատնուելու, կը ըստպասենք... որ փոթորիկը խաղաղի, որպէսզի վերագտնենք մեր անցեալի կեանքը, փառքի օրերը, այնպէս ինչպէս որ էինք երկու կամ երեք տասնամեակ առաջ:

Նահանջի՛ մէջ ենք ամէնուրեք: Միութենական շարքերը կը նօսրանան թիով ու որակով: Մարզական խումբերը կ'իյնան դասակարգէ դասակարգ, իսկ սկաուտական աշխատանքները կ'ապրին զգալի տեղքայլ: Ու այս բոլորով մէկտեղ կը տիրէ անհասկնալի անտարբերութիւն մը: Պատասխանատու եւ յանդուգն ո՛չ մէկ քայլ կ'առնենք հայապահպանման անխնայ կռիւին մէջ մեր դիրքերը չկորսնցնելու համար:

Ու եթէ գոյութիւն չունենար օրինակը սակաւաթիւ այն նուիրեալներուն, որոնք Հայաստանի թէ Սփիւռքի տար-

բեր գաղութներուն մէջ պատնէշի վրայ կը մնան ի գին մեծամեծ զոհողութիւններու, անվարան պիտի հաստատէինք, որ ազգովին հրաժարած ենք պատմութեան առջեւ պատասխանատուութիւն ստանձնելու մեր կարողութենէն եւ վրձնականութենէն:

«Բաժակը յորդած է» այլեւս: Կարելի չէ բաւարարուիլ ոմանց ինքնալքումը դատապարտելով, ուրիշներուն այլասերումը արդարացնելով, երրորդ հոսանքի մը անձնակերպը եւ նիւթապաշտ ընթացքը խարանելով եւ այլոց ալ՝ անպատասխանատու եւ անվճռական գործելակերպը մեղադրելով:

Կարելի չէ թոյլատրել այլեւս, որ անսակարկ նուիրաբերուող տարրերու եւ իրենց պատասխանատուութեան տէր կանգնող մարմիններու կողքին՝ իրենց թունաւոր ներկայութեամբ բարոյալքում յառաջացնէ օրինակը միւսներուն, ազգային իրենց ինքնութենէն, պատկանելիութենէն եւ արժէքներէն հեռացողներուն:

Հայ կեանքի ներկայ պայմանները այնպիսին են, որ *հաւաքաբար* կը գըտնուինք մեր պատասխանատուութիւնները ստանձնելու հրամայականին առջեւ: Միութենական մեր միաւորներէն իւրաքանչիւրը կոչուած է իր *առաւելագոյն* ուժականութիւնը ցուցաբերելու ամբողջանուէր ճիգին: Մեր ժողովուրդը չի կրնար ընդունիլ որ նահանջէ նահանջ մղուի, ընդհակառակն՝ ամէն պատճառ ունի ինքզինք ըլլալու եւ իր ուժերուն առաւելագոյն լարումով իր գոյութեան կռիւը մղելու Հայաստան թէ Սփիւռք:

Տոկունութիւնը, յարատեւութիւնը եւ ստեղծագործ աշխատանքն է ազգային-միութենական մեր ուղին, եւ առայդ՝ այսօր, նախքան վաղը, պատասխանատու կեցուածք եւ յանձնառութիւն կը պահանջուի բոլորէս:

Ո՞Վ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՄ

Վրեժ-Արմեն
ՄՈՆԹՐԵԱԼ

Ո՞վ է մեր գալակներու կրթութեան առաջին պատասխանատունը-պետութի՞ւնը, դպրո՞ցը թէ ծնողքը:

Այս օրերուն, երբ ամէն օր հարցականի տակ կ'առնուին շատ ընդունուած կամ ընդհանրացած սովորութիւններ, մտայնութիւններ եւ ըմբռնումներ, այս հարցը եւս խոշորացոյցի տակ կը դրուի, ու գանատական «Le Devoir» մեծագոյն օրաթերթի 13-14 նոյեմբեր 2010 շաբաթավերջի իր հերթական սիւնակին մէջ, գրող ու հրապարակագիր Տենիզ Պոմպարտիէ իր «La faute au systeme» յօդուածով ա՛յդ նիւթն է, որ կ'արծարծէ:

Յօդուածագիրը իր պարզ ու անսեթեւեթ, բայց միաժամանակ սուր ոճով կը պարզէ այսօրուան պատկերը, ուր ծնողներու կարեւոր մեծամասնութիւն մը ամէն ինչ ուրիշներէ կ'ակնկալէ, առանց գիտակցելու թէ առաջին հերթին իրմէ՛ ինչ կը սպասուի իբր ծնողք:

«Եթէ յանցագործ, ոճրագործ կամ ոճիրի գոհ կը դառնանք՝ պատճառը մանկութեան ունեցած գրկանքներն են, իսկ եթէ ուսումը կը լքենք՝ մեղքը ամբողջ հասարակութեանն է: Ասիկա գերագոյն տարիմաստութիւն (paradoxe) մըն է ընկերութեան մը մէջ, որ անհատական իրաւունքի սկզբունքին վրայ հիմնուած է»: Բոլոր իրաւունքները վայելելու, վայելել ձգտելու, բայց բոլոր պարտականութիւններէն հրաժարելու սկզբունքը, ի վերջոյ: «Անհատներ բոլոր իրաւունքները ունին, բայց արգիւրւած է զիրենք պատասխանատու նկատել իրենց արարքներուն համար: Եթէ գալակները դպրոցը կը լքեն՝ մանաւանդ մի՛ մեղադրէք ծնողները, քանի որ բոլորին՝ մեղքն է ատիկա»:

Ասիկա դժբախտաբար արդիւնքն է այն նիւթապաշտութեան, որով դրամատիրական աշխարհը կը սնուցէ մեզ, որպէսզի ամէն օր աւելի ու աւելի ձգտինք նիւթական բարիքներ վայելելու, նիւթական հարստութիւն կուտակելու, առանց նայելու թէ այդ ճամբուն վրայ ի՛նչ այլ գրկանքներու պիտի ենթարկուինք, մարդկային ի՛նչ առաքինութիւններէ պիտի

հրաժարինք:

Գրողը կը շարունակէ. «Մանաւանդ մի՛ ըսէք ծնողներուն, որ իրենց գալակներուն առաջին պատասխանատուն իրենք են, որովհետեւ ատիկա կը խռովէ, կը գրգռէ ու կ'ընկճէ: Ուրեմն պէտք է լռել, գէթ հրապարակաւ, այն իրողութեան մասին, որ շատ ծնողներ չեն գտնուիր իրենց բարձրութեան վրայ, եւ հակուած են իրենց պարտականութիւնը նետելու ուսուցիչներուն, համակարգին եւ կառավարութեան վրայ, եւ

որպէս վերջին ապաւէն՝ հոգեկան հարցերու ամէն տեսակի մասնագէտներու վրայ»: Մէկ խօսքով, անոնք չեն անդրադառնար, որ իբր ծնողք իրենց թերացումէն կրնան բխիլ բոլոր դժուարութիւնները, որոնց դէմ յանդիման կը գտնուին իրենց գալակները:

Ուրե՛մն. «Ծնողները կարծէք սերնդագործողներ են միայն, որոնք աշխարհ կը բերեն իրենց գալակները, որպէս ընկերութեան սեփականութիւնը: Ի՞նչ հին պատմութիւններ կը պատմէք», հարց կուտայ գրողը, «թէ ծնողները կը դաստիարակուէին այնպէս, որ պարտէին գոհուիլ իրենց գալակներու սիրոյն: Ծնողք

ըլլալը կ'ենթադրէր կաշկանդումներու ենթարկուիլ, ինքզինք մոռնալ. անգործածակա՛ն, հնացած առաքինութիւններ՝ շատ մեծաթիւ «նորաբոյս» հայրերու ու մայրերու աչքին»:

Սակայն, իրապէս կարելի՞ է մեղադրել երիտասարդ ծնողները: «Պէտք է ըսել, որ ներկայ ծնողներուն արդի կեանքը դժոխային կը թուի ըլլալ, երբ ստիպուած կ'ըլլան հաշտեցնել անհաշտելին: Աշխատանք, ընտանիք, անձնական փթթում (epanouissement) հակասական եզրեր են: Արդի կեանքը տեւական մարաթոնի մը վերածուած է, ուր գալակը կրնայ երեւիլ որպէս արգելակ մը: Խօլական կեանքի խոչալակական աշխարհին մէջ, իւրաքանչիւրը դեր մը պիտի խաղար. ընտանիքը պիտի հայթայթէր սէրը, խանդադատանքը, դպրոցը՝ դաստիարակութիւնը, աշխատանքը՝ ապրուստը, եսի փթթումը ու փառատենչութեան գոհացումը»: Հաւատարմով այս դրութեան, «շատ ծնողներ համոզուած են, որ ուսումնական վարժութիւնը ու կրթութիւնը՝ իր բոլոր առումներով, միայն

**ԸՆՏԱՆԻԸ ՄԵՐ
ՀԱՐՍՏՈՒԹՅՈՒՆԷ,
ՀԱՅՐԻԿՄ՝ ԵՐԱ ՀԵՆԱՐԱՆԸ**

**ՀԱՆՈՒՆ ԱՊԱԳԱ ՍԵՐՆԳԻ ԵՎ
ԻՄ ԵՐԵՆԱՅԻ
ԱՌՈՂՉՈՒԹՅԱՆ**

դպրոցական հաստատություններուն բաժին կ'իյնան», առանց պահ մը կասկածելու, որ իրենք ալ դերակատար կրնան ըլլալ այդ առնչութեամբ:

Ճիշդ է, տակաւին կան ծնողներ, որ կ'անդրադառնան, որ իրենք ալ մեծ դեր ունին խաղալիք այդ ուղղութեամբ, ու նոյնիսկ եթէ ունեւոր չեն, ամէն ճիգ կ'ընեն իրենց զաւակներուն լաւ ուսում հայթայթելու համար, շատ կ'աշխատին՝ հասնելու համար ուսումնառութեան ծախսերուն, երբ մանաւանդ սեփական վարժարաններ կ'ուղարկեն զանոնք, մասնակից ալ կը դառնան անոնց սերտողութեան, զօրավիզ կը կանգնին ու կ'օգնեն իրենց կարելիութեան սահմաններուն մէջ: Բայց ներկայ կեանքի վազքը թոյլ չի տար բոլորին, որ այդպէս կարենան վարուել: «Որքան ծնողներ ալ կան, որ ըլլայ ժամանակի,

րուն մէջ իրենց թերացումները»:

Պոմպարտիէ աներկբայօրէն զաւակներու կրթութեան պարտականութիւնը առաջին հերթին ծնողներուն կը վերագրէ: Ու իր սեփական փորձառութիւնը կը վերլիչէ. «Ի՛նչ կաշկանդում, բայց միաժամանակ ի՛նչ երջանկութիւն է նստիլ զաւակիդ կողքին ու անոր հետ բաժնել գիտելիքներու կախարդի՛չ աշխարհը: Երբ ութ-ինը տարեկանիս դպրոցէն տուն կու գայի,- կ'ըսէ ան,- մայրս անհամբեր ինձի կը սպասէր՝ քովս նստելու եւ ինձի սորվեցնելու քերականութեան այն էջը, որ յաջորդ օրը դասարանին մէջ պիտի սորվէինք: Իր մխիթարութիւնն էր ատիկա, ինք որ չէր կրցած բարձրագոյն ուսումը շարունակել: Իր սորվելու տենղը իմ ժառանգութիւնս եղաւ, եւ ուսման պաշտամունքը, որ ինձի փոխանցեց՝ զիս սիրելու միջոց մըն էր: Ոչ մէկ համակարգ, ոչ մէկ պետութիւն, եւ պիտի ըսէի ոչ մէկ դպրոց կրնայ փոխարինել այս հիմնական փորձառութիւնը»:

Եթէ ասիկա ճիշդ է ընդհանուր կրթութեան տեսակէտէն, որքան աւելի ճիշդ է մանաւանդ հայեցի՝ կրթութեան պարագային: Մեծ, մեծ, մեծ դեր ունին մեր երիտասարդ ծնողները այս ուղղութեամբ, եւ ոչ միայն ծնողները, այլ՝ ընտանիքի բոլոր միւս անդամները, զերդաստանը: Բայց այդ արդէն ուրիշ ակնարկի մը նիւթ է:

ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՐ ՈՐ ԲԱՐՁՐԱՆԱՍ...

Փանակ ՀԱԼԷՊ

Մարդիկ ընդհանրապես, բայց հայերս մասնաւորապէս, ունինք տարօրինակ սովորութիւն մը, որ արդէն մեր բնաւորութեան գիծերէն մէկը դարձած է: Շատ կը սիրենք դիմացինին սխալը բռնել եւ ամէն անգամ որ յաջողինք, մեծ գոհունակութիւն կ'ապրինք ու անմիջապէս կը հրապարակենք մեր «որսորդութեան» արդիւնքը: Սկսած ենք հաճոյք ստանալ այս գործէն, եւ երբ մարդ բանէ մը հաճոյք կ'առնէ, կը սկսի զայն մոլորութեան վերածել:

Նոր գիրք մը կ'անցնի մեր ձեռքերը, կամ նոյնիսկ յօդուած մը կը կարդանք թերթի մը մէջ, եւ անմիջապէս տարօրինակ ներքին մղում մը մեզի կը թելադրէ ընդգծել սխալները, եւ երբ որոշ թիւ մը որսանք, պատրաստ ենք «սրտցաւ» յայտարարութիւններ ընելու, թէ «եղբայր, այս ի՛նչ վիճակ է, ո՛ւր հասաւ մեր ոսկեղնիկ լեզուն... տեսէք թէ որքա՛ն սխալներ կը վխտան...» եւ այս ձևով, հեղինակին վրայ առաւելութիւն մը արձանագրողի վստահութեամբ ու յորտրտանքով, աջ ու ձախ յայտարարութիւններ կ'ընենք:

Բայց չէ՞ որ այդ «բռնուած» տասը սխալներուն քով տասը հազար ճիշդ բան կայ, մէկ թերութեան կողքին՝ տասնեակ-

ներով գեղեցիկ ու կատարեալ բաներ կան, չտեսնուեցա՞ն:

Անշո՛ւշտ, տեսնուեցան, սակայն, պատիւը ինչո՞ւ միայն հեղինակին երթայ, այդ կարկանդակէն կտոր մըն ալ մեզի թող հասնի, մարդիկ թող իմանան, որ ո՛չ միայն կը կարդանք, այլեւ՝ սխալներն ալ կը բռնենք:

Ընթերցողները վստահ եմ, հասկցան, թէ ի՞նչ բանի կամ որո՞նց կ'ակնարկեմ: Խօսքը դրականը գնահատող ու երբեմն ալ բացասականը մատնանշող լուրջ ու սրտցաւ քննադատին մասին չէ, այլ՝ այն մարդոց, որոնք դրականն ու գեղեցիկը տեսնելու անկարող, կամ՝ նախանձէ մղուած, անոնց գոյութիւնը անտեսող ու միայն սխալները խոշորացոյցի տակ անցընողներու մասին է: Եւ ասիկա հիւանդութիւն է հաւատացէ՛ք, բարդոյթ:

Դրական գործ մը ընելով բարենիշ շահելու անկարող, քննադատութեամբ ու դիմացինին գործին վրայ մուր գցելով իր շուրջ հետաքրքրութիւն ստեղծելու եւ պատառ մը հիացմունք մուրալու անփառունակ ձեւ:

Ամերիկացիները այս տեսակ վերաբերմունքին «Witch hunting» («Վհուկի որս») կ'ըսեն, ան ալ իրական աշխարհի մէջ եւ օր ցերեկով:

Իսկապէս զարգացած ու խելացի մարդը այդպիսի բան չ'ընէր, հաւատացէ՛ք: Անեզր կապոյտ երկնքի պայծառութիւնը չտեսնելու զարնելով, շերտ մը ամպը մատնացոյց չ'ընէր:

Երբ նախակրթարանի աշակերտ էինք, մեր ուսուցիչները ունէին սրբազրուծութիւններ կատարելու ընթացիկ ձեւ մը, զոր յաճախ կը կիրարկէին: Ուղղագրութեան տետրերը մէկուկու միւսին կու տային, որպէսզի ընդգծենք սխալները (կը լսեմ, որ մինչեւ հիմա ալ այս ձեւը շարունակողներ կան), եւ ի՛նչ ջանասիրութեամբ կ'ընէինք այդ գործը, ուրիշին սխալները բռնելով, անոր վրայ յաղթանակ մը տարած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Ներկայ հոգեբանութիւնն ու մանկավարժութիւնը կը թելադրեն որ մանուկին մօտ միշտ դրական երեւոյթներ ընդգծենք ու դաստիարակութիւնը չըլլայ ժրիտական հէնքի վրայ: Նոյնը ճիշդ է նաեւ որեւէ տարիքի համար:

Դիմացիին լաւ կողմերը գովելը մեր արժէքէն բան չի պակսեցներ, դիմացիներ մեծցնելով, դուն չես պզտիկնար, ընդհակառակն՝ եթէ քրննադատելն ու սխալները մատնանշելը խելացութիւն կ'ենթադրէ,

ապա զայն գովելն ու դրական կողմերը մատնանշելը՝ խելացութեան կողքին, հոգեկան ազնուութեան ու վեհութեան գրաւականն է:

Մեզի շատ ծանօթ ու սիրելի բանաձեւը՝ «Բարձրացիր-բարձրացուր»ը նաեւ ճիշդ ու իմաստալից է շրջելով՝ «Բարձրացուր-բարձրացիր»: Բարձրացուր որ դուն ալ բարձրանաս:

Այդ ուսուցիչները բնաւ չեն մտածած հակառակը ընել տալ՝ ըսել, որ ընդգծենք բոլոր ճիշդ բառերը: Արդիւնքը գործնապէս նոյնն է թէեւ, սակայն տպաւորութիւնը ամբողջովին տարբեր կ'ըլլայ: Այն ատեն ընդգծումներուն թիւը մեծ ըլլալով, սխալները նսեմ կ'երեւէին եւ այս ձեւով, բան չէր վնասեր սրբազրոյցը, սակայն, անպայման բան մը կը շահէր սխալողը:

'Made from one single slice of natural Australian opal'

Classique®

OPAL DIAL WATCH

Sarkis Der Bedrossian

*Sams Watchmaker Jeweller Pty. Ltd.
123 Clarence Street
Sydney 2000
Australia*

Phone: +61 2 9290 2199
fax: +61 2 9262 1630
Website: www.classiquewatches.com
Email: Info@classiquewatches.com

ՂԵԿԱՎԱՐԻ ՏԱՂԱՄՆԴԸ

Նուպար Ածերեան
ԱԹԵՆԷ

Ամենափոքր խումբէն մինչեւ ամենալայն մարդկային հաւաքականութիւնները՝ զանգուածներ, գաղափարական հոսանքներ, կրօնական համայնքներ, մեծ կամ փոքր ժողովուրդներ ու ազգեր կը ցանկան ու կ'երագեն տաղանաւոր ղեկավար ունենալ:

Ո՞վ է տաղանդաւոր ղեկավարը, սակայն, եւ ի՞նչ է այն, որ ղեկավարելու տաղանդ կը կոչենք:

Եթէ հարցը այս ձեւով ներկայացնելու ըլլանք, անտարակոյս, երբեք որոշակի պատասխան մը պիտի չունենանք, որովհետեւ ստոյգ է որ ամէն մարդ ղեկավարի տաղանդի մասին իր անձնական պատկերացումը ունի կամ շատ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար եթէ ըսէի, թէ մարդոց ու զանգուածներու մտքին մէջ որոշակի պատկերացում մը գոյութիւն չունի, թէ ի՞նչ է եւ ո՞վ է տաղանդաւոր ղեկավարը: Ըստ էութեան կ'ուզենք բան մը, որուն ի՞նչ ըլլալը չենք գիտեր:

Հանրային կարծիքն ու զանգուածներու հոգեբանութիւնը կը նմանին մանուկի մը, որուն կարելի չէ որեւէ բանի ճիշդ կամ սխալ ըլլալը ապացուցանել ու հաւատացնել աշխարհի ամենատրամաբանական փաստերով ու հիմնաւորումներով անգամ, կարելի է սակայն մեծ դիւրութեամբ համոզել կամ խարել գինք, ձեռքը շաքար մը կամ շոքոյա մը տալով...:

Ճիշդ այդ պատճառով է որ ղեկավարներ առհասարակ կ'որդեգրեն ժողովուրդը ղեկավարելու երկու ներհակ ձեւեր: Առաջինը՝ ժողովուրդի մեծամասնութեան կամքին հակառակ չերթալն է, ընդառաջել, իրականացնել, կամ առնուազն այն տպաւորու-

թիւնը թողուլ, թէ իրենք ջանադիր են անոր բոլոր փափաքներն ու ցանկութիւնները իրագործելու:

Ղեկավարելու երկրորդ ձեւը, առանց ժողովուրդի փափաքները կամ ուզածը նկատի առնելու, ժողովուրդի հաշտոյն ղեկավարին ճիշդ կամ նպաստաւոր նկատածը խստութեամբ եւ կամ, եթէ հնարաւոր է, բռնութեամբ պարտադրելն է, հաւատարմով, որ ժամը պիտի գայ, երբ զանգուածը ղեկավարին իրականացուցած գործին զրական արդիւնքները տեսնելով՝ պիտի արդարացնէ անոր կողմէ իր վրայ գործադրուած խստութիւնը կամ բռնութիւնը:

Ղեկավարութեան նշեալ երկու ձեւերու գործադրութիւնը առանձին տաղանդի չեն կարօտիր, որովհետեւ ղեկավարելու

կարողութիւնը միանշանակ շնորհ մը չէ անհատին մէջ, այլ հոգեմտաւոր ու բարոյական բազմաթիւ գործօններու համադրութիւն, որոնցմէ կը բաղադրուի ղեկավարի տաղանդը:

Տաղանաւոր ղեկավարը ամէն բանէ առաջ կատարելապէս գիտակից պէտք է ըլլայ, թէ ի՞նչ է հասունութեան մակարդակը այն զանգուածին, որուն ղեկավարութիւնն է ստանձնած: Քիչ վեր հանրային կարծիքը մանուկի նմանցուցի, սակայն ի՞նչ է մեր պատկերացումը «մանուկ» բառը արտասանելով. մէկ տարեկան մանուկն ալ մանուկ է, հինգ տարեկանն ալ, բայց եւ այնպէս այս երկուքին իմացական հասունութեան միջեւ մեծ տարբերութիւն կայ:

Նոյնն է նաեւ զանգուածներու պարագան: Այսօր, քսանմէկերորդ դարուն, մէկ կողմէ կը տեսնենք իմացական բարձր մակարդակի վրայ գտնուող զանգուածներ, եւ միւս կողմէ իսլամական երկիրներու մէջ, օրինակ, միջնադարեան կրօնական մոլեռանդութեամբ շղթաներով ու փայտերով ինքզինք ծեծող կոյր զանգուածներ: Քաղաքակրթական տարբեր ներգործութեանց ներքեւ գտնուող զանգուածներէն անդին, տարբեր են անշուշտ համալսարանի մը լսարանի եւ ֆուլթայթի դաշտի մը մարզասէրներու հասունութիւնն ու ընկերային վերաբերումը:

Անտարակոյս, ժողովուրդի մը մէջ կրօնամոլն ալ կայ՝ անկրօնն ալ, ուսումի ու գիտութեան նուիրուած համալսարանականն ալ՝ ցուցափեղկեր փշրող մարզասէրն ալ, տոկոս-

ներն է որ կը տարբերին եւ տոկոսային այդ տարբերութիւնն է հաւաքականութեան մը որակը բնորոշողը: Ղեկավարը պէտք է գիտակից ըլլայ նաեւ ժամանակին, պահուն, գոյութիւն ունեցող քաղաքական, ընկերային, տնտեսական պայմաններուն ու իր ղեկավարած զանգուածին վրայ անոնց ունեցած ներգործութեան:

Կարելի է այսպէս երկար թուարկել այն բոլոր ազդակները, որոնք կը բաղադրեն տաղանդաւոր ղեկավարը: Պիտի վերջացնեմ երկու կարեւոր գործօններով, որոնք էական կը նրկատեմ ժամանակակից ղեկավարին համար:

Այդ գործօններէն առաջինը ղեկավարին կողմէ որոշ ժամանակաշրջանի համար ծրագրումի անհրաժեշտութիւնն է, կարելի եղածին չափ աւելի յստակ առաջնահերթութիւններու դասաւորումով:

Եւ վերջապէս, տաղանաւոր ղեկավարը բնորոշող գլխաւոր գործօնը իր ղեկավարած զանգուածին ներկային ու ապագային մասին, իր տեսլականին, իր ծրագիրին ու որոշումներուն ժողովուրդը հաղորդակից եւ մասնակից դարձրնելու շնորհն է: Ժողովուրդը իր ղեկավարին տեսլականն ու որոշումները պէտք է իւրացուցած ըլլայ այն աստիճան, որ անոնց գործադրութիւնը իր սեփական տեսլականին ու որոշումներուն գործադրութիւնը նկատէ: Հո՛ս է որ իրական ղեկավարին տաղանդը կը փայլի:

Elegance Plus
Shoes, Bags,
Fashion Accessories
& Gift Items

Bourj Hammoud - Dora - Armenia Street - Boyadjian Bldg.
Beirut - Lebanon
Tel. : 00961-1-248554, Fax : 00961-1-248556
Mob.: 00961-3-882811 - 00961-3-882812
E-mail: hratch@goldenmountains.com
hratchboy@hotmail.com

H. N. BOYADJIAN & CO.

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՀՄԱՅՔԸ

Մանուկ հասակիս, Կիրակի առաւօտ մը եղբայրս ձեռքէս բռնելով գիս իր հետ տարաւ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ակումբը, գայլիկ արձանագրելու համար:

Պէջրութի «Քաղաք»ի ակումբը այդ Կիրակի ալ կը վիտար ամէն հասակի եւ գոյնգոյն տարազներ հագած հարիւրաւոր քոյրերով եւ եղբայրներով, որոնք բազմաթիւ խումբեր կազմած կը պատրաստուէին առաւօտեան դրօշակի տպաւորիչ արարողութեան:

Այդ օր առաջին անգամը չէր որ ակումբ կ'երթայի, եւ ոչ ալ առաջին առիթով ներկայ կը գտնուէի սկաուտական դրօշակի արարողութեան: Սակայն այդ առաջին անգամն էր որ «կը յանձնուէի» գայլիկ պատասխանատուի մը, որ ձեռքէս բռնելով գիս առաջնորդեց եւ իր խմբակին ամէնէն ետեւը դնելով պատուիրեց. «Բարի՛ կեցիր, ձայն մի հաներ...»:

«Բարի մնալ»ու համար ստացած այդ պատուէր-հրահանգս անշուշտ աւելորդ էր: Ես ո՛ւր, այդ շուարած վիճակով եւ պզտիկ հասակով, չարութիւն ընողը՝ ո՛ւր: Անշարժ կեցած մեր խմբակի շարքին ամէնէն ետեւը՝ հմայուած եւ քիչ մըն ալ վախով կը հետեւէի ընդհանուր խմբապետին, որուն կիսագին-ւորական ոճով արձակած հրահանգները ոչ ոք կրնային անտարբեր ձգել:

Դրօշակներու բարձրացման պահուն ամբողջական լուծութիւնն ու ընդհանուր միջնորդար աւելի քան կախարդական

ազդեցութիւն գործեցին վրաս, մանաւանդ որ այդ օրէն սկսեալ ես ալ մաս կը կազմէի մեր սիրելի միութեան:

Մեր ակումբը առաջին օրէն իսկ ամբողջովին հմայած էր գիս: Սկաուտական սենեակին մէջ ցուցադրուած ձեռային աշխատանքները, մեր ախոյեան մարզիկներու փորձերը, տասնեակներով գնդակները, չմոռնալով եղբայր Ռուբէնին պատրաստած տաք հայած պանիրով սանտուիչները...

Պէտք է սակայն խոստովանիմ, որ այդ փոքր հասակիս եւ աւելի ուշ, պատանեկութեանս շրջանին, բոլորէն աւելի վրաս ազդեցութիւն կը գործէին մեր մարզական գանազան խումբերուն յաղթանակները, եւ իմ ապրած մեծ հպարտանքս՝ ի տես այդ յաջողութիւններուն:

Այո, իսկապէս խիստ գրաւիչ էին ակումբին բազմաթիւ լուսաւոր ցուցափեղկերուն ետին շարուած եւ երկար տարիներու յաղթանակներու եւ հարուստ պատմութեան արդիւնք հարիւրաւոր արձաթեայ բաժակները, ոսկեայ շքանշաններն ու յուշատախտակները:

Ակումբին բաժակները: Մեր բաժակները: Երկար պահեր կը դիտէի գանոնք, կարդալով իւրաքանչիւրին վրայ փորագրուած բացատրողական արձանագրութիւններն ու թրւականները: Երեւակայութեամբ կը փոխադրուէի դէպի բազմահարիւր համակիրներու ծա-

1988. ախոյեաններ եւ բաժակներ

փերուն տակ թնդացող մարզադաշտերը, ուր մեր մարզիկները ամէն գնով կը փորձէին տալ իրենց լաւագոյնը, տանիլ յաղթանակը եւ բարձր պահել իրենց միութեան պատիւն ու համբաւը:

Հոս՝ Լիբանանի փինկ-փոնկի անպարտելի ախոյեան խումբին շահած անթիւ բաժակները, հոն՝ պասքեթպոլի, Ֆուլթպոլի, հեծե-լարշաւի եւ կամ աթլետիկայի մեր աննման մարզիկներուն յաղթանակներուն յիշատակները:

Անհամար յուշատախտակներ նաեւ համա-Հ.Մ.Ը.Մ.ական ողիմպիականներու կամ համա-գաղութային մրցաշարքերու, միջազգային խաղերու՝ այնպիսի երկիրներու դէմ, որոնց շատերուն անուններն իսկ ծանօթ չէին ինծի այդ տարիքիս, եւ ինչ որ աւելի եւս կախարդական կը դարձնէր այդ բոլորը...

Բաժակներ, ամէն չափի եւ տեսակի, իւրաքանչիւրը հաստատ փաստը մեր նուիրեալ մարզիկներուն, մարզիչներուն, ինչպէս նաեւ մեր աննման համակիրներու կամքին եւ հաւատքին: Բաժակներ՝ որոնք իմ աչքիս մեր ակումբը կարծէք կը վերածէին մեր միութեան ի պատիւ կառուցուած տաճարի մը:

Տարիներ ետք, եօթանասունական թուականներուն սկիզ-

բը, մեր ակումբի բաժակներու այդ ճոխ հաւաքածոյին վրայ եկաւ աւելնալու արծաթեայ հսկայ եւ խիստ պատկառազողու բաժակ մը, որ իր տեսքով, հասակով եւ ակնյայտ արժէքով շուքի մէջ ձգեց բոլոր հաւաքածոն:

Այո՛: Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ֆուլթպոլի մեր ներկայացուցչական խումբը Իրանի մէջ շահած էր ասիական ցամաքամասի ակումբներու ախոյեանութեան պատուաբեր երրորդ դիրքը, պատիւ բերելով ոչ միայն

մեր ակումբին, այլեւ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մեծ ընտանիքին եւ համայն հայութեան:

Ճիշդ է, որ արդի ողիմպիականներու հայր Փիէր Տը Բուպէրթէնի եւ շատ մը ուրիշներու կարծիքով «Կարեւորը մասնակցիւն է եւ ոչ՝ անպայման շահիլը»:

Թող անոնք ներեն ինծի, սակայն այդ օրերուն, եւ ինչու չէ մինչեւ օրս, ոչ ոք կրնայ ինձմէ խլել մեր միութեան տարած բազմաթիւ յաղթանակներուն եւ յաջողութիւններուն ի տես զգացած անհուն պատիւս ու հրճուանքս...

ԳՐԻԳՈՐ ԴԵՐՉԱԿԵԱՆ

with the complements of

Restaurant Al-Mayass

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՉ

Հանդէսը փայլուն անցնելու համար որոշուեցաւ վիճակահանութեան յանձնախումբին հետ միասնաբար աշխատելու հրաւիրել Պօզոս Եղիայեանը, Վահէ Սէթեանը, Գր. Խանճեանը, Կ. Իւլիւպէյեանը եւ Թորոս Պապիկեանը: Մինչ այդ, անդամներուն մօտ ընթերցանութեան մղում յառաջացնելու համար, մանաւանդ ձմրան իրիկուններուն, դիմում կ'ըլլայ այն անդամներուն, որոնք թերթ կը ստանան, իրենց ընթերցումէն ետք տրամադրեն ակումբին: Նաեւ առանձին նամակներով կը դիմուի թերթերու խմբագիրներուն, որպէսզի հնարաւորութեան պարագային, իրենց հրատարակութիւններէն զրկեն միութեան ակումբին: Եւ սակայն, ընթերցասրահի բացումէն առաջ, ամիսներ ու նստարաններ էին պէտք... ուստի, վարչութիւնը պարտականութիւն կու տայ Մաթոս Մանուկեանին եւ Լուստեր Մասպանաճեանին լծուելու այդ աշխատանքին:

Ծրագրուած հանդէս-տօնակատարութիւնը տեղի կ'ունենայ:

«Հ.Մ.Ը.Մ.ի տարեդարձին առիթով, Հայէպի մասնաճիւղի վարչութիւնը Նոյեմբեր 13ին, Կիրակի կէսօրէ առաջ, կազմակերպած էր զեզարուեստական հանդէս-ցերեկոյթ մը, Ազգ. վարժարանի մանկապարտէզի սրահին մէջ: Առաջնորդ Հօր անակնկալ բացակայութեան պատճառաւ քաղաքէս, հանդէսը կը վարէր վարչութեան ատենապետ Լուստեր Մասպանաճեան:

«Առաջին բանախօսն էր Ազգ. վարժարանի ուսուցիչներէն Կարապետ Իւլիւպէյեան, երկրորդը՝ Յ. Սիմոնի, որուն խանդավառ խօսքերէն ետք, յայտարարէն դուրս, խօսք առաւ վեր. Ահարոն Շիրաճեան:

«Հանդէսին վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ 20 նորընծայ սկառտներու երդման արարողութիւնը, օրհնութեամբը ներկայ եղող Խաչատուր Ծ. վրդ. Ղազարեանի» («Ազգակ», 23 Նոյեմբեր 1927):

Նոյն օրը կէսօրէ ետք տեղի կ'ունենայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ գինւորական պահեստի ֆուլթպոլի խումբին միջեւ մրցում: Հ.Մ.Ը.Մ. կը յաղթէ: Ֆրանսացի տեղակալը բաժակը կը յանձնէ խումբին խմբագրատնին:

Վարչութիւնը, նկատելով որ մարզական կեանքը Հ.Մ.Ը.Մ.էն ներս թէ դուրս, հետաքրքրական դարձնելու համար լիկ մաչի դրութեամբ մրցումները մեծ դեր ունին, նախորդ տարուան նման նախաձեռնարկ ըլլալով, ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքին հայ եւ օտար ակումբներու կամ մարմնակրթական միութիւններու ներկայացուցիչները:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութիւնը եւ պատասխանատու անդամներ:

Ներսէս Արք. Բախտիկեան (1911-1989)
ԱՆՏԻՊ, ԻԲ. ՄԱՍ

«Սակայն, նախանձախնդիր ֆուլթպոլի գօրաւոր խումբի մը կազմութեան, որպէսզի նախորդ տարուան պատկերը չպարզէ լիկ մաչի մրցումներուն արդիւնքը, կ'որոշուի յառաջացնել դատական մարմին մը բաղկացած՝ Ազգիկեանէ, Հեքիմեանէ եւ Ֆրանսացի տեղեկալէ մը, որպէսզի Հ.Մ.Ը.Մ.ի ֆուլթպոլիստներու լազտումէ մը ետք կազմէ Ա. խումբը:

Վարչութիւնը կ'որոշէ իր առաջին հրապարակային հանդէսը տալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի օրուան տօնակատարութեան առիթով՝ Նոյեմբեր 13ին, Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ: Այս տօնակատարութեան որպէս հասոյթի միջոց, նախորդ վարչութեան պատրաստած վիճակահանութիւնը կատարել: Առ այդ, «Այս

րը անդրադառնալով նախորդ տարուան պատմութեան կ'եզրակացնեն որ՝

«Ա. Բոլոր հայ խումբերը թէեւ երեւութապէս համաձայնած են միանալու զօրաւոր խումբի մը կազմութեան-միայն լիկ մաշի մը համար-եւ սակայն բոլորն ալ գործի ատեն յետին մտքերով տարուած կ'աշխատին:

«Բ. Պատահական շարժումներով կազմուած խումբ մը որքան ալ լաւ խաղացողներէ կազմուած ըլլայ, առանց փորձի արժէք չի ներկայացներ:

«Գ. Հ.Մ.Ը.Մ.ի անունով միացումը մէկ ճակատի վրայ, մեր ֆուտպոլիստներուն եւ շատերուն կողմէ անընդունելի է, դուռն է բախ-ըսաններու, որով որոշուեցաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ը առանձին իր անունովը մասնակցի լիկ մաշին» (Ատեճագրութիւն 26 Դեկտեմբեր 1927):

«... Գիտենք թէ պատերազմը ինչ աւերներ պատճառեց: Ամէնէն ահաւորը սակայն բարոյական եւ հոգեկան փլուզումն էր, նկարագրի անկում, բարոյականի վատասեռում եւ հաւատքի խախտում:

«Հեշտ էր վերականգնել փլած շէնքը, փլած տունը, հեշտ չէր սակայն վերաշինել փլած հոգին:

«Ահա, այս սարսող աւերին դէմ էր որ պիտի պայքարէր Հ.Մ.Ը.Մ.ը:

«... Ու մենք հաւատքն ունինք որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը միակն է մեր ազգային բոլոր միութիւններուն մէջ, որ լաւագոյն ոգին ունի մեր նոր սերունդին հաւատքը վերականգնելու: Ահա թէ ինչո՞ւ ամէն խղճամիտ անհատ եւ սրտի տէր անձ, մէկդի դնելով ամէն նախապաշարում, պէտք է բոլորուի Հ.Մ.Ը.Մ.ի շուրջ, պէտք է աջակցի անոր, որ կարենայ իրականացնել իր նպատակը, որն է՝ օտար եւ այլասերիչ միջնորդութիւն մէջ անվրթար պահել հայ պատանեկութիւնը ֆիզիքական եւ հոգեկան խաթարումէ եւ օժտել զայն զօրաւոր բարոյականով, զօրաւոր կամքով եւ զօրաւոր հաւատքով:

«Հաւատացէք ձեր երիտասարդներուն, որովհետեւ անոնք

իրենց գործին հաւատքը ունին» (Ս. Բաբախեան, «Ազդակ» թիւ 92):

Իրենց գործին ու կոչումին վրայ ամուր հաւատք ունեցող այս երիտասարդներուն գեղեցիկ նուէրը 1928ի տարեգլխուն Լաթաքիոյ մէջ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղի մը կազմութիւնը կ'ըլլայ:

Լաթաքիա հայկական հին գաղութ մը եղած է: Կայան քաղաք մը Երուսաղէմ ուղեւոր ուխտաւորներուն: 1921ին, Կիլիկիոյ պարպումին հետեւանքով, կը դառնայ աչքառու հայկական գաղթավայրերէն մէկը: Լաթաքիոյ վանքին շրջափակին, հայ Ազգ. վարժարանի սեղաններուն վրայ նստած, պատանիներն էին, որ դիտելով ֆրանսական բանակի ֆուտպոլ խաղացողները, իրենք ալ գնդակ մը կը գնեն ու կը կազմեն Լաթաքիոյ առաջին քաղաքային ֆուտպոլի խումբը: Մինչ այդ, ֆուտպոլը կը խաղցուէր լոկ բանակին կողմէն: Այս խումբէն քանի մը տղաք, գործակցութեամբ ուրիշներու, 1928 Յուն-լարի առաջին շաբաթը հիմը կը դնեն Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղին:

Այս առթիւ, 19 Յունուար 1928 թուակիր նամակով, Պէյրութի վարչութիւնը կը գրէ իր նոր «սիրելի եղբայրներ»ուն.

«Հաճոյքով ստացանք Ձեր 8 Յունուար 1928 թուակիր նամակը: Գնահատելի է եւ գոհունակութեան արժանի, որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի գաղափարը, նման տարբեր գաղութներու, Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան մէջ եւս սկսած է նուաճումներ կատարել, իր դրօշին տակ հաւաքելով հայ երիտասարդն ու պատանին, առարկան դառնալով հայութեան անվերապահ համակրանքին:

«Հրճուանքով կ'արձանագրենք Պէյրութի, Հայէպի, Դամասկոսի եւ Չահլէի մասնաճիւղերուն քով, Ձեր ալ նորակազմ մասնաճիւղը, յուսալից, որ մօտ ապագային Լաթաքիան եւս Սուրիոյ եւ լիբանանահայ մարզական կեանքին մէջ իր արժանի տեղը գրաւէ:

«Որոշ է, որ նորակազմ մասնաճիւղը ունենայ նիւթական եւ այլ դժուարութիւններ, իր առաջին քայլերուն մէջ, վարչութիւնը հանդիպի զանազան խոչընդոտներու, մինչեւ որ միութեան նպատակն ու խոտայր սեփականութիւնը դառնայ տեղւոյը հայութեան բոլոր խաւերուն: Տոկուն աշխատանքի եւ յարատեւութեան առջեւ դժուարութիւնները կը հային, վստահ եղէք: Մասնաճիւղի կազմութիւնը հաղորդուած է Չահլէ, Դամասկոս ու Հայէպ: Վաւերացնել տուէք միութեան ծրագիր-կանոնագիրը, եթէ ոչ կառավարութեան՝ գոնէ Ազգ. իշխանութեան: Փափաքելի է փոխադարձ տեղեակ պահել գործունէութիւններուն, որպէսզի կարելի անհրաժեշտ թելադրութիւնները ընենք»:

(Շար.22)

ԿՈՉ Կ՛ՈՒՂՂԵՄ ԲՈԼՈՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԳՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒ

«ՄԱՐԶԻԿ»-ԻՆ Կ՛ԸՍԷ ՊԵՅՐՈՒԹԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԱԹՈՆԻ ՄԱՄՆԱԿԻՑ, ՔԵՍԱՊԱՀԱՅ Հ.Մ.Ը.Մ.ԱԿԱՆ ԵՂԲ. ՅԱՐՈՒԹ ԼՆԴԵԱՆ

Հարցազրույցը վարեց՝ Բաֆֆի Սիլվահեան ՅԱԼԷՊ

Նախ կ'ուզենք մտնեն ծանօթանալ ձեր կենսագրականին:

- Ծնած եմ Քեսապ, 1979 թվականին: Նախնական ուսումս ստացած եմ Քեսապի Ուսումնասիրաց Միացեալ Վարժարանը, որմէ ետք յաճախած եմ պետական երկրորդական դպրոցը: Փոքր տարիքիս անդամակցած եմ Հ.Մ.Ը.Մ-ին, որպէս գայիկ, ապա՝ սկսուտ: Սկսուտական շարքերու մէջ ստացած եմ զանազան կարգեր ու աստիճաններ: Մասնակցած եմ սկսուտական բազմաթիւ բանակումներու: 1999-2003 եղած եմ Հ.Մ.Ը.Մ-ի Քեսապի մասնաճիւղի խմբապետ:

Ի՞նչպէս ծնունդ առաւ Պէյրուժի միջազգային մարաթոնին մասնակցութեան գաղափարը:

- Այն ինչ որ տեսած եմ օտար մարզիկներու մէջ, մարզան-

քի հանդէպ սէրս զարգացուցած է: 1991 թվականէն սկսեալ հետեւած եմ շուէտական մարզանքի փորձերու, որմէ ետք իբրեւ նախասիրութիւն սկսած եմ անջատաբար կատարել վազքի փորձեր, օրական մէկ կամ երկու ժամուան տեւողութեամբ: Պատկերասփիւռէն միշտ կը հետեւէի մարաթոնի մրցումներու եւ այդ մէկը մէջս փափաքը արթնացուց օրին մէկը մասնակցելու մարաթոնի մրցումի մը: Առիթը ներկայացաւ 2003 թվականին, երբ իմացայ, որ մարաթոնի մրցաշարք մը կազմակերպուած է Լիբանանի մէջ: Անմիջապէս բարեկամներու միջոցով անունս արձանագրեցի եւ առաջին անգամ ըլլալով մասնակցութիւնս բերի Պէյրուժի միջազգային մարաթոնին: Այդ տարի, իբրեւ մարզիկ, անփորձ էի եւ մասնակցութիւնս բերի 42 քմ. վազքի մրցումին: Մարաթոնի մարզիկը ունի իրեն յատուկ պայմանները, որոնց պէտք է հետեւի: Շրջան մը անձնական պատճառներով հեռու մնացի մրցումներէ, ապա մասնակցութիւնս դարձեալ բերի 2008ի, 2009ի եւ 2010ի մարաթոնի մրցումներուն, որոնց շնորհիւ նոր փորձառութիւն ձեռք ձգեցի եւ աւելի լաւ արդիւնքներ արձանագրեցի:

Որո՞նք են ձեր արձանագրած արդիւնքները:

- Առաջին մասնակցութեանս, ինչպէս ըսի, անփորձ էի, սակայն յաջողեցայ արձանագրել 4.25 ժամ: Երկրորդ անգամ նկատի առնելով որ հինգ տարի հեռու մնացած էի մրցումներէն՝ արձանագրեցի 4.20 ժամ: Այդ ընթացքին որոշեցի փորձերուն լրջութեամբ հետեւիլ եւ պէտք եղած արդիւնքին հասայ, երբ 2009 թվականին արձանագրեցի 3.56 ժամ, իսկ 2010ին մէկ վայրկեանի տարբերութեամբ արձանագրեցի 3.55 ժամ: Անշուշտ, այս բոլորին վազքի միջոցը 42 քմ. էր:

Պէյրուժի մարաթոնին մասնակից հայերը:

Որո՞նք իրաւունք կ'ունենան մասնակցելու այս մարաթոնին:

- Ընդհանուր առմամբ այս մարաթոնին նպատակը եղած է բարեփոխական: Մէյ Խալիլ անունով տիկին մըն է, որ կը կազմակերպէ այս մարաթոնը եւ ունի իրեն յատուկ աշխատանքի կազմը: Իւրաքանչիւր մասնակցող ունի իրեն վստահուած նիւթական պարտաւորութիւնը, որ կը յատկացուի քաղցկեղի հիւանդներու բուժումին: 2010ի մրցումներուն իրենց մասնակցութիւնը բերին 86 երկիրներէ աւելի քան երեսուն հազար երկսեռ մարզիկներ: Մարաթոնին մրցումները ունին քանի մը բաժանում. երեք, հինգ եւ տասը քլմ., ինչպէս նաեւ՝ մայր մարաթոնը (42 քլմ.):

Վերջին մարաթոնը ինչո՞վ տարբերեցաւ նախորդներէն եւ ձեզմէ զատ այլ սուրիացիներ եւս ներկայ եղա՞ն մրցումներուն:

- Որպէս տարբերութիւն նախկին տարիներէն, կրնամ ըսել, որ միայն քարտէսն է, որ կը փոխուի, իսկ մնացեալ բոլոր կէտերը նոյնը կը մնան: Որպէս սուրիացի, Հոմսէն չորս երիտասարդներ իրենց մասնակցութիւնը բերին մրցումին, իսկ որպէս հայ, ես միակ սուրիահայն էի, բայց ինծի հետ կային լիբանանահայ չորս մարզիկներ՝ Լեւոն Թաշճեան, Մանուկ Թելֆէեան, Սիմոն Ներսէսեան եւ Մանուկ Իգմիրեան:

Ձեր կարծիքով մարաթոնի մասնակցող մարզիկ մը ի՞նչ յատկութիւններ պէտք է ունենայ:

- Մարաթոնի մասնակցող մարզիկ մը պէտք է անընդհատ փորձերու հետեւի: Կարեւոր է նաեւ մարմնին կազմը եւ, ամէնէն կարեւորը, սննդառութիւնն է: Ան պէտք է հետեւի յատուկ սննդականոնի, մանաւանդ՝ մրցումներէ առաջ: Կան որոշ ուտելիքներ, որոնք բացարձակապէս արգիւտած են, ինչպէս՝ տուրմը, զովացուցիչներու տեսակները եւ այլն:

Ի՞նչպէս պիտի եզրափակէք ձեր խօսքը:

- Մարզական կեանք ապրողն է, որ միայն կրնայ գիտնալ մարզանքին օգտակարութիւնը: Շատ կարեւոր է, որ իւրաքանչիւր անհատ որոշ մարզաձեւի մը հետեւի: Ամէնէն դիւրին մարզաձեւերէն մէկն է վազքը եւ կամ լողը, որուն կրնայ հետեւիլ որեւէ անհատ՝ առանց ակումբի մը անդամակցելու: «Առողջ մարմին, առողջ միտք» կարգախօսը ինծի համար միշտ ուղեցոյց եղած է: Կոչ կ'ուղղեմ բոլոր երիտասարդներուն, որպէսզի հետեւին մարզախաղերու: Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ «Մարզիկ» ի խմբագրական կազմին, որ այս հարցազրոյցին միջոցով առիթը ընծայեց ծանօթացնելու մարաթոնի մարզաձեւը:

The Champs Élysées just steps away and the Parc Monceau nearby

HOTEL

★ ★ ★

PAVILLON MONCEAU

PARIS

Full of charme,
Tastefully decorated 36 rooms
and 6 suites with individual
heating / air conditioning,
direct access telephone line,
internet connection, minibar,
safety box and satellite TV.
Private bathroom with hairdryer.
The suites can accommodate
3 adults or a family
with parents and 2 children.

43 rue Jouffroy d'Abbans 75017 Paris
Tel 331 56 79 25 00 - Fax 331 42 12 99 38
infos@pavillon-monceau.com
www.pavillon-monceau.com

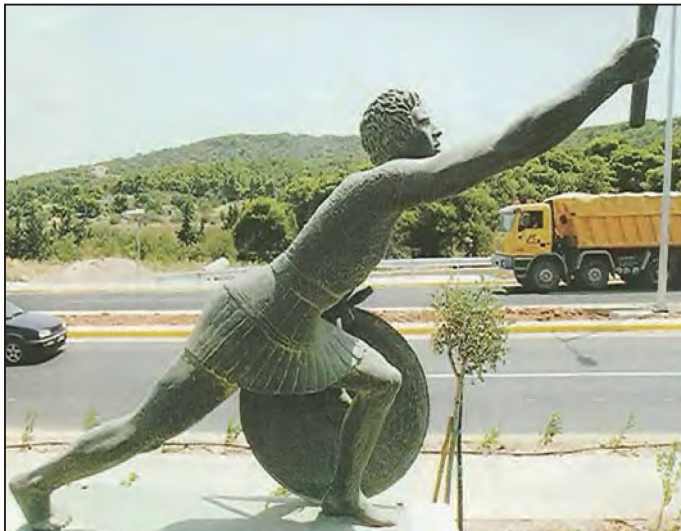
Պատրաստե՛ք՝ Ս. Ա. ՊԵՅՐՈՒԹ

Առաջին մարաթոնը, որ չափազանց սպառիչ վազք մը եղած է ռազմաճակատի մէկ սուրհանդակին կողմէ՝ Մարաթոնի դաշտերէն Աթէնք, կրնայ Օգոստոսի տաքին տեղի ունեցած ըլլալ եւ ո՛չ համեմատաբար զով Սեպտեմբերին, յայտնեցին աստղագէտներ վերջերս:

Այս յայտնաբերումը կրնայ բացատրուել մը ըլլալ նշանաւոր այն դէպքին, որուն ընթացքին առաջին մարաթոնը վազող Ֆէրիտիփոտս Ն. Ք. 490ին, Աթէնք հասնելէ ետք յաջողած է «Յնծացէք, մենք կը տիրենք» բառերը արտասանել, սպա սակայն ան ինկած ու մեռած է:

Ներխուժող պարսիկներու դէմ Մարաթոնի ճակատամարտը ընդհանրապէս այդ տարւան Սեպտեմբեր 12ին նկատի կ'առնուի, հիմնուած՝ ԺԹ. դարու գերմանացի մտաւորական Օկիւս Պէօխի հաշիւներուն վրայ:

Ներկայ աստղագէտներուն նման, Պէօխ Մարաթոնի ճակատամարտին թուականը գտած է հիմնուելով Հերոդոտոսի գրութիւններուն վրայ: Վերջինը ճշգրիտ նկարագրութիւններ տուած է Մարաթոնի ճակատամարտին ժամանակ լուսինի փուլին մասին:

ՏԱՐՔԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿ ՍԿՍՈՂ ՏԱՐԻ

Աթէնք իր տարին կը սկսէր ամառնային արեւադարձին (սոլոթիւ), իսկ Սպարտա կը ըսկսէր աշնանային գիշերահասաւասարին (էքուինոքս), կ'ըսէ Տոյչըր:

«Այդ տարին, Ն. Ք. 491-490ին, կային 10 նոր լուսիններ կամ 10 ամիսներ Ն. Ք. 491ի աշնանային գիշերահասաւասարին եւ Ն. Ք. 490ի ամրան արեւադարձին միջեւ: Սկզբունքով,

պէտք էր 9 հատ ըլլար: Ուրեմն, Աթէնեան օրացոյցը եւ Սպարտական օրացոյցը ամսուան մը տարբերութիւնը ունէին», կը յայտնէ աստղագէտը:

Երկու օրացոյցներուն միջեւ տարբերութիւնը կարելոր է Մարաթոնի ճակատամարտի օրերուն Աթէնքի եւ Սպարտայի հաղորդակցութեանց ուսումնասիրման համար:

Երբ աթենացիք առաջին անգամ գիտցած են, թէ պարսիկները Մարաթոն հասած են, սուրհանդակ մը ղրկուած է Սպարտա՝ օգնութիւն խնդրելու համար: Սպարտացիք պատասխանած են, թէ յառաջիկայ լիալուսինէն առաջ չեն կրնար շարժի՝ կրօնական փառատօնի մը պատճառով:

Պէօթս ենթադրած է, որ այդ փառատօնը Քառնէան է, անուր առած սպարտական քառնէոս ամիսէն: Ան յենած է յոյն մշտաւարական Պլուտարքոսի մէկ բացատրութեան վրայ, որ կ'ըսէ, թէ ասիկա Աթէնեան Մեթակէյթնիոն ամսուան կը համապատասխանէ: Այս ձեւով հաշիւներ կատարելով ան ճակատամարտին թուականը Սեպտեմբեր գտած է:

Այսուհանդերձ, Տոյչըր եւ անոր գործակիցները կ'ըսեն,

թէ Ն. Ք. 490ին, Քառնէոսի լիալուսինը պէտք է ամիս մը առաջ՝ Օգոստոսին տեղի ունեցած ըլլայ:

Ասիկա շատ աւելի ճշիւ պիտի ըլլար Ֆէիտիփիտէսի կամ ուրիշ այլ վագոդի համար, դիտել կու տան աստղագէտները, որոնք կ'աւելցնեն, թէ Սեպտեմբերին Աթէնքի մէջ առաւելագոյն ջերմաստիճանին միջինը շուրջ 29 աստիճան սելսիուս է, բաղդատած Մարաթոնի ճամբուն վրայ Օգոստոսի բարձր ջերմաստիճանի միջինին, որ 32.5 աստիճան սելսիուս է:

ARMENIA

for private and group trips

www.saberatours.fr

- Direct Flights
PARIS
YEREVAN
PARIS
- Select your Journey
- Guided Tours for 8 Days or 12 Days

Saberatours Sevan Voyages

WITH THE COLLABORATION OF
THE NEW AIRLINE COMPANY

Armavia
Արմավիա

11, rue des Pyramides 75001 Paris tel 331 42 96 10 10 fax 331 42 96 18 77 saberatours@selectour.com	48, cours de la Liberté 69003 Lyon tel 334 78 60 13 66 fax 334 78 60 92 26 sevan@selectour.com	67, La Canebière 13001 Marseille tel 334 95 09 30 60 fax 334 95 09 30 61 marseille@wasteels.fr	32-38, rue Hanrabedoutian Yerevan tel 374 10 52 55 55 fax 374 10 56 40 30 sabera@arminco.com

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԱԴԱՐԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Հայ ժողովուրդն իր բազմադարեան պատմութիւնն ու մշակոյթը ստեղծել է Հայկական լեռնաշխարհում, որը տարածում է Փոքր Ասիայի եւ իրանական սարահարթերի միջեւ՝ հարաւում սահման ունենալով Միջագետքը, հիւսիսում ընդգրկելով Փոքր Կովկասի լեռնաշղթան: Հայերը հնդեւրոպական ծագում ունեցող ժողովուրդ են, Քրիստոսի ծննդից հազարամեակներ առաջ եղել են մայր ժողովրդի բաղկացուցիչ մասը, որը բնակւում էր հնդեւրոպական նախահայրենիքում՝ Առաջաւոր Ասիայի հիւսիսում (աւելի որոշակի՝ Փոքր Ասիայի արեւելեան շրջաններում, Հայկական լեռնաշխարհում, Միջագետքի հիւսիսում եւ իրանական սարահարթի հիւսիս-արեւմտեան մասում):

Ք.Ա. 3-2րդ հազարամեակների ընթացքում ըս-

կուել է հայ ժողովրդի կազմաւորումը, որն աւարտուել է Ք.Ա. առաջին հազարամեակի կէսերին՝ միասնական պետութեան ստեղծմամբ: Հայերի եւ հայկական լեռնաշխարհի մասին պատմական առաջին վկայութիւնները յայտնի են դեռեւս Ք.Ա. 28րդ դարից:

Շումերական արձանագրութիւններում յիշատակւում է Արատտա վաղ պետական կազմաւորումը, որը նոյնանում է Աստուածաշնչեան Արարատ-Հայաստանի հետ: Ժողովրդի ինքնանուանումը եւս՝ ՀԱՅ, հին արեւելեան գրաւոր աղբիւրներում վկայւում է Ք.Ա. 26րդ դարից, իսկ Ք.Ա. 24-23րդ դարերից յիշատակւում են նաեւ օտարների կողմից հայերին ու Հայաստանին տրուած ԱՐՄԷՆ եւ ԱՐՄԵՆԻԱ անուանումների նախաձեւերը:

Ք.Ա. 2րդ հազարամեակում հարավային Հայաստանում եւ Միջագետքի հիւսիսում հզորանում է Միտանի պետութիւնը, որը Առաջաւոր Ասիայում գերիշխանութեան հասնելու համար պայքարում էր Եգիպտոսի դէմ:

Խեթական աղբիւրները Ք.Ա. 15-13րդ դարերում Հայաստանի հիւսիսային եւ արեւմտեան շրջաններում յիշատակում են Հայասա թագաւորութիւնը (խեթերէնում asa վերջաւորութեամբ կազմում էին տեղանունները, այսինքն՝ Հայասա նշանակում է հայերի երկիր, Հայք):

ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Ք.Ա. 12-9րդ դարերում Արարատեան դաշտում հաստատուած եւ Արմաւիրը մայրաքաղաք հռչակած Հայկազունների արքայատոհմի իշխանութեան շրջանում Արարատ (ասուրաբաբելական տարբերակը՝ Ուրարտու) անունը տարածուած է ողջ լեռնաշխարհի վրայ եւ Միջագետքեան յուշարձաններում ու Աստուածաշնչում դառնում Հայաստան անուան համարժէքը:

Ք.Ա. 9րդ դարի կէսերին հայկական լեռնաշխարհում հզորանում է Վանի (Բիայնիլի, Ուրարտու, Արարատ) թագաւորութիւնը՝ Տուշպա (Վան) մայրաքաղաքով:

Ք.Ա. 8րդ դարի առաջին կէսին (յատկապէս Արգիշտի Ա-ի օրոք՝ 786-764 թթ.) Վանի թագաւորութիւնը դառնում է Առաջաւոր Ասիայի հզորագոյն պետութիւնը:

Վանի (Բիայնիլի, Ուրարտու, Արարատ) թագաւորութիւնն ունեցել է սեփական դպրութիւնը (կիրառուել է 3 գրահամակարգ՝ ասուրաբաբելական սեպագիր, տեղական սեպագիր, տեղական պատկերագրութիւն), գրականութիւնը, զարգացած թուաբանութիւնը, ճարտարապետութիւնը:

Մեծ համբաւ էին վայելում Տուշպայի (Վանի), էրեբունու, Թէյշէրայինիի եւ միւս քաղաքների ամրոցները, Մուսասիրի եւ այլ տաճարները: Այդ ժամանակաշրջանի քանդակագործական արուեստի բազմաթիւ նմոշներ այժմ ցուցադրւում են թէ՛ Հայաստանում, թէ՛ աշխարհի բազմաթիւ թանգարաններում (Սան Պետերբուրգի էրմիտաժ, Լոնտոնի Բրիտանական, Պերլինի Առաջաւոր Ասիական, Փարիզի Լուվր եւ այլն):

ՅԵՏ-ՈՒՐԱՐՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Ք.Ա. 7րդ դարի վերջին եւ 6րդ դարի սկզբին Հայկազունների արքայատոհմը կրկին վերականգնում է իշխանութիւնը եւ մինչեւ Ք.Ա. 201 թ. Հայաստանում իշխում է Հայկազունների Երուանդական տոհմը:

Ք.Ա. 6րդ դարում Հայաստան երկիրը Աքեմենեան Դարեհ

Ա. թագաւորի Պեհիստունեան արձանագրութեան մէջ հին պարսկերէն եւ հրամերէն հատուածներում յիշատակուած է Արմենիա անունով, իսկ բաբելոններէնում՝ Ուրարտու, ինչն աներկբայ վկայութիւն է այդ անուանումների հոմանիշ եւ զուգահեռ գործածութեան մասին:

Ք.Ա. երկրորդից առաջին դարերում Հայաստանում իշխում է Արտաշէս արքայի (Ք.Ա. 189-160 թթ.) հիմնած արքայատոհմը, որի անունով էլ այն կոչւում է Արտաշէսեան: Արքայատոհմն իր հզորութեան գագաթնակէտին հասաւ Տիգրան երկրորդի (Տիգրան Մեծ) օրոք (Ք.Ա. 95-55 թթ.), որի իշխանութիւնը տարածուեց նաեւ Ատրպատականի, Մարաստանի, հիւսիսային Միջագետքի, Սելեւկեան տէրութեան, Փիւնիկիի, Պաղեստինի եւ Կիլիկիոյ վրայ (Ք.Ա. 66 թ. Պոմպէոսի արշաւանքի հետեւանքով այդ նուաճումները զիջուեցին Հռոմին):

Նոյն դարերում, Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական բարգաւաճմանը զուգահեռ, զարթոնք է ապրում նաեւ հայկական մշակոյթը, մանաւանդ թատրոնը: Զարգանում է նաեւ հայլեզու ժողովրդական թատրոնը: Մեզ են հասել Հայաստանի պատմութիւնը, հայ թագաւորների կեանքը ներկայացնող բազմաթիւ աւանդութիւններ ու լեգենտներ, ժողովրդական վէպեր, քնարերգութեան նմոշներ: Դրանք արժէքաւոր տեղեկութիւններ են տալիս հայ ժողովրդի այդ շրջանի կենսակերպի, ծէսերի ու հաւատալիքների մասին:

Հելլենական ժամանակաշրջանում հայ ճարտարապետութիւնը թեւակոխում է զարգացման նոր փուլ: Դրա ակնառու ապացոյցներն են Գառնիի հեթանոսական տաճարը, պալատի խճանկար բաղնիքը, հնագիտական պեղումների ընթացքում Արտաշատում եւ այլ քաղաքներում յայտնաբերուած բազմապիսի շինութիւնների մնացորդները:

Տաճարների եւ պալատների զարդարանքները եւս հին Հայաստանի քանդակագործութեան եւ կիրառական արուեստի բարձր մակարդակի վկայութիւններ են: Արժանաչիշատակ են մետաղեայ եւ թանկարժէք քարերով զարդերը: Կիրառական արուեստի բացառիկ նմուշներ են մետաղադրամները, թագաւորների՝ մասնաւորապէս Տիգրան երկրորդի եւ Արտաւազդ երկրորդի պատկերներով կնիքները, ինչպէս նաեւ նախշադրուազ գաւաթները, ապարանջանները, ոսկէ ու արծաթէ զարդերը:

ՄԵՐ ԹՈՒԱՐԿՈՒԹԻՒՆԻՑ ՅԵՏՈՅ

Արտաշէսեան արքայատոհմի անկումից յետոյ Մեծ Հայքը պահպանում է թագաւորութեան կարգավիճակը, որի գահին Հռոմը եւ Պարթեւաստանը ձգտում են հաստատել իրենց դրածոներին: Ժամանակաւոր անկայունութիւնն աւարտւում է, երբ Մեծ Հայքի գահն անցնում է հայ Արշակունիների արքայատոհմին (66-428 թթ.):

387 թ. Հայաստանը բաժանւում է Հռոմի եւ Պարսկաստանի միջեւ. երկու տարի անց հռոմէական մասում՝ Արեւմտեան Հայաստանում, վերանում է թագաւորութիւնը, իսկ Արեւելեան Հայաստանում Արշակունիները թագաւորում են մինչեւ 428 թուականը:

ԿՐՕՆԸ

Մինչ քրիստոնէական Հայաստանում դաւանում էին հեթանոսութիւն: Դիցերի գերագոյն եռեակը կազմում էին ամենաստեղծ հայր աստուած Արամազդը, դիցուհի Անահիտը (մայրութեան եւ պտղաբերութեան աստուածուհի) եւ քաջութեան, ուժի եւ ռազմի աստուած Վահագնը: Պաշտում էին երկնային լոյսի եւ սիրոյ աստուածուհի Աստղիկը, որին նուիրուած էր ամենաժողովրդական տօնը՝ Վարդավառը, ողջախոհութեան, ընտանեկան օճախի պահպան Նանին, արեգակի, կրակի ու դարբնութեան աստուած Միհրը, դպրութեան աստուած Տիրը, հիւրընկալութեան աստուած Վանատուրը եւ այլ աստուածներ:

Քրիստոնէութիւնը Հայաստանում սկսել է տարածուել հէնց առաջին դարից՝ Թադէոս եւ Բարթողոմէոս առաքեալների քարոզչութեան շնորհիւ: 301 թուականին, առաջինն աշխարհում, Հայաստանը քրիստոնէութիւնը ընդունել է որպէս պետական կրօն:

ՄՇԱԿՈՅԹՆ ՈՒ ԳԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ մշակոյթի ամենամեծ նուաճումներից մէկը գրերի գիւտն է (405 թուական), որով իր եւ ողջ հայութեան համար փառքի ուղի կերտեց ազգի երեւելի այրերից մէկը՝ լուսաւորիչ Մեսրոպ Մաշտոցը: Մշակութային հզօր ձեռք բերում լինելուց գատ (հայերէնի իւրաքանչիւր հնչիւնին համապատասխանում է մէկ գրանիշ)՝ այս գիւտը համահունչ էր նաեւ ժամանակի հասարակական ու քաղաքական պահանջներին: Այբուբենի ստեղծումը նպաստեց հայ ժողովրդի եւ նրա մշակոյթի պահպանմանը, Հայաստանում քրիստոնէ-

ութեան տարածմանն ու արմատաւորմանը, հայերէնով ինքնատիպ գրականութեան ստեղծմանը:

Մեզ հասած հայագիր աշխատութիւնների շարքում նշանաւոր են յատկապէս հայոց պատմահայր Մովսէս Խորենացու, Փաւստոս Բիւզանդի, Ղազար Փարպեցու, Եղիշէի (Ե. դար), Սերէոսի (Է. դար), Ղեւոնդի (Ը. դար), Թովմա Արծրունու (Ժ. դար) եւ շատ այլ պատմիչների երկերը:

Ե.-Ը. դարերի հայ միջնադարեան գիտական գրականութեան կարեւոր բաժիններից էր իմաստասիրութիւնը (փիլիսոփայութիւն): Մայրենի լեզուով ստեղծւում են իմաստասիրական նշանաւոր աշխատութիւններ, թարգմանւում են յոյն անուանի փիլիսոփաների (այդ թւում՝ Պլատոնի, Արիստոտէլի) ստեղծագործութիւններից: Վաղ միջնադարեան հայերէն շատ թարգմանութիւններ արժէքաւոր են անհետացած յունարէն բնագրերի իրողութեամբ, քանզի յայտնի են միայն հայերէնի շնորհիւ:

իջեւաններ, դամբարաններ, որոնց մի մասը կանգուն է նաեւ մեր օրերում: Դրանցից են Էջմիածնի Մայր Տաճարը (301-303 թթ.), Երերոյքի եկեղեցին (Ե. դար), Էջմիածնի Սուրբ Հռիփսիմէ տաճարը (Է. դար), Դուինի կաթողիկոսարանի պալատը (Չ.-Է. դարեր), Ամբերդի ամրոցը (Է. դար) եւ այլն:

Միջնադարեան հայ ճարտարապետութեան գլուխ գործոցը Ձուարթնոց տաճարն է (Է. դար)՝ եռաշարկ, քանդակակերպ, կառուցողական-տարածական ինքնօրինակութեամբ աչքի ընկած եգալի մի շինութիւն, որի մասնակի վերականգնումը «Լինսի» հիմնադրամի ծրագրերից մէկն է:

Հայ միջնադարեան մշակոյթի ինքնատիպ դրսեւորումներից են որմնանկարչութիւնն ու մանրանկարչութիւնը՝ առաջինը եկեղեցիների ու կառույցների պատերը, երկրորդը՝ ձեռագիր մատենաները նկարազարդելու արուեստը: Երեւանի կրկնակը չունեցող հին ձեռագրերի ինստիտուտում՝ Մատենադարանում, ինչպէս նաեւ աշխարհի շատ թանգարաններում պահպանւում են հայ մանրանկարիչներ (ծաղկողներ) Մանասէի, Մարգարէ Ծաղկողի, Թորոս Ռոսլինի, Սարգիս Պիծակի, Սիմէոնի եւ ուրիշների նկարազարդած բազմաթիւ ձեռագրերը (Աստուածաշունչ, եկեղեցական, հեղինակային գրականութիւն, թարգմանութիւններ եւ այլն): Աստուածաշունչն ու ձեռագրերը յաճախ ծաղկուած էին նախազարդ պատկերներով, որոնք արտացոլում էին հայրենի երկիրն իր կենդանական ու բուսական աշխարհով, Ժողովրդի սովորոյթները, ծէսերը եւ այլն:

Բոլուն վերելքով աչքի է ընկնում հայ հոգեւոր երաժշտական մշակոյթը՝ ստեղծւում են մեծաթիւ բարձրարուեստ ստեղծագործութիւններ, որոնք գրի են առնւում խազերով՝ հայկական հին նոտաներով: Անկանգ ընթացքն է շարունակում նաեւ աշխարհիկ երաժշտութեան փթթումը:

Հայ Արշակունեաց թագաւորութեան վերացումից (428 թ.) յետոյ Հայաստանի արեւելեան մասը իրանական պետութեան կազմում կառավարում էին մարզպանները՝ պահպանելով երկրի ներքին ինքնավարութիւնը (428-630 թթ.):

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՅ ՇՐՁԱՆ

Հայաստանի քաղաքական կարգավիճակի վրայ հականազդեցութիւն ունեցաւ արաբների կողմից իրանի եւ Բիւզանդիոնի արեւելեան նահանգների գրաւումը: Այս շրջանում Հայաստանի մշակոյթը սկսեց ծաղկել, սոցիալ-տնտեսական վիճակն ակնյայտօրէն բարելաւուեց: Սկզբնաւորուեց եւ մեծ թափ ստացաւ ամրոցաշինութիւնը: Ընդունելով արաբների գերիշխանութիւնը, Հայաստանը յամառ պայքարում ոչ միայն կարողացաւ պահպանել սոցիալ-տնտեսական ու ազգային-մշակութային ինքնատուութիւնը, այլեւ՝ Բագրատունեաց տոհմի գլխաւորութեամբ վերականգնել պետական-քաղաքական անկախութիւնը:

Հայաստանի թագաւորական գահին հաստատուած Բագ-

Հայ մտածողների, յատկապէս Եզնիկ Կողբացու եւ Դաւիթ Անյաղթի (Ե. դար) տեսութիւններն այսօր էլ հետաքրքրութեան կենտրոնում են. դրանք վերաբերում են տիեզերքի եւ շրջապատող բնութեան երեւոյթների քննութեանը: Իսկ Է. դարի հայ ականաւոր գիտնական Անանիա Շիրակացին, որն զբաղուել է մաթեմատիկայով, տիեզերագիտութեամբ, աշխարհագրութեամբ, բնափոխութեամբ, տոմարագիտութեամբ, խորութեամբ ու հանգամանօրէն, ինչպէս Արիստոտէլը եւ Պտղոմէոսը, բացատրել է երկրի գնդաձեւութեան մասին իր տեսութիւնը, արեգակի ու լուսնի խաւարումները եւ աստղագիտական այլ երեւոյթներ: Նրա «Աշխարհացոյց» աշխատութիւնը ներկայացնում է ո՛չ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ երկրագնդի աշխարհագրութիւնը՝ ժամանակի պատկերացմամբ:

Յիշեալ պատմաշրջանում աննախադէպ ծաւալներով զարգացան շինարարական արուեստն ու ճարտարապետութիւնը: Կառուցուեցին պալատներ, տաճարներ, կարաւանատներ,

րատունեաց հարստութիւնը գոյատեւեց աւելի քան մէկուկէս դար (885-1045 թ.):

ՄՇԱԿՈՅՆ ՈՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Այդ ժամանակաշրջանի հայոց հասարակական, տնտեսական ու մշակութային զարգացման բարձր մակարդակի մասին են վկայում Անիի ու Աղթամարի ճարտարապետական յուշարձանները, Գրիգոր Նարեկացու (Ժ. դար) «Մատեան ողբերգութեան» պոէմը, հայ պատմագիտութեան բազում նուաճումներ (հեղինակութեամբ Յովհաննէս Դրասխանակերտցու, Ստեփանոս Տարօնցի Ասողիկի, Մատթէոս Ուռհաչեցու, Արիստակէս Լաստիվերտցու եւ այլոց):

ԺԲ.-ԺԳ. դարերը բիւզանդական նուաճողական քաղաքականութեան եւ սելճուքեան արշաւանքների դէմ մղած ծանր պայքարի կորստաբեր շրջան էին, սակայն Ջաքարեան իշխանների գերակայութեան պայմաններում Հայաստանում վերսկսուեց տնտեսական ու քաղաքական վերելքը, որը նպաստաւոր եղաւ նաեւ մշակոյթի համար: Այդ ժամանակաշրջանը հայոց մշակոյթի պատմութեան մէջ յայտնի է «Արծաթի դար» անունով, որպէս Ոսկեդարեան շրջանում (Ե. դար) ստեղծուած մշակութային արժէքների բնականոն շարունակութիւն (յայտնի անուններ են Մխիթար Գօշը, Կիրակոս Գանձակեցին, Վարդան Արեւելցին):

ԺԱ. դարում Հայաստանի արեւմտեան մասում հռչակուած հայկական մի շարք նոր իշխանութիւններից Ռուբինեաններին յաջողուեց ամրապնդել իրենց տիրապետութիւնը եւ Կիլիկիայում վերականգնել հայոց պետականութիւնը (1080-1375 թթ.): Կիլիկեան Հայաստանը տնտեսական ու քաղաքական սերտ կապերի մէջ էր ինչպէս արեւելեան, այնպէս էլ խաչակրաց ու եւրոպական պետութիւնների հետ:

ԺԲ.-ԺԴ. դարերում, թէեւ տարանջատ, Հայաստանի պատմական տարածքում գոյութիւն ունէին մի քանի հայկական թագաւորութիւններ (Վասպուրական/Վանի, Կարսի, Սիւնիքի, Տաշիր-ձորաղետի/Լոռու) եւ իշխանութիւններ (Օրբելեաններ, Վահրամեաններ, Հասան Ջալալեաններ):

Այս ժամանակաշրջանում մշակոյթի զարգացման համար առկայ էին նպաստաւոր պայմաններ: Նոր փուլ էր սկսում պատմագրութեան, փիլիսոփայութեան, աստղագիտութեան, Աստուածաբանութեան, գրականութեան, իրաւագիտութեան, մանրանկարչութեան, ճարտարապետութեան եւ այլ ոլորտներում:

Գործում էր կրթական երկաստիճան համակարգ: Տարրական դպրոցներում, որոնք հիմնականում կից էին եկեղեցիներին ու վանքերին, ուսուցումը տեւում էր 3-4 տարի. դասաւանդում էին ընդհանուր

գրագիտութիւն ապահովող առարկաներ: Հիմնուեցին բարձրագոյն դպրոցներ, որոնցից առաւել յայտնիներն էին Սանահինի ու Հաղպատի (Ժ.-ԺԱ. դդ.), Անիի (ԺԱ.-ԺԳ. դդ.), Գլաձորի (ԺԳ.-ԺԴ. դդ.), Տաթեւի (ԺԴ.-ԺԵ. դդ.) համալսարանները: Այս կրթարաններն ուսուցանում էին բնական ու հասարակագիտական առարկաներ, օտար լեզուներ, ապահովում բազմակողմանի կրթութիւն:

Ժ. դարից սկսած՝ հայ գրականութեան մէջ հիմնաւորում է աշխարհիկ ուղղուածութիւնը: Նրա սկզբնաւորողն ու հիմնադիրը եղաւ Գրիգոր Նարեկացին, որի տաղերն ու յատկապէս «Մատեան ողբերգութեան» պոէմը թարգմանուել են աշխարհի բազմաթիւ լեզուներով:

Դեռ եւս Ը. դարում նշանաւոր գործիչ Յովհան Օձնեցին ի մի էր բերել հայոց եկեղեցու ստեղծած օրէնքները եւ կազմել «Կանոնագիրք հայոցը»՝ հայկական ազգային-եկեղեցական օրէնսդրութեան ժողովածուն:

ԺԲ. դարում հայ իրականութեան մէջ առաջինը Մխիթար Գօշը ստեղծում է պատմաիրաւագիտական հազուագիւտ մի յուշարձան՝ «Դատաստանագիրքը», որը երկրի կեանքի բոլոր բնագաւառները՝ պետական, քաղաքական, քրէական իրաւունքի, գոյքային, հողային, հասարակական-դասային յարաբերութիւններն ամփոփող օրէնագիրք է:

Աննախադէպ բարձունք են նուաճում բնական գիտութիւնները՝ մաթեմատիկան, քիմիան, աստղաբաշխութիւնը, աշխարհագրութիւնը:

Յիշատակութեան արժանի են յատկապէս Մխիթար Հերացու (ԺԲ. դար) բժշկական աշխատութիւնները: Մեզ հասած «Ջերմանց մխիթարութիւն» գրքում նա մատչելիօրէն շարադրել է ջերմող հիւանդների ախտորոշման եւ բուժման գիտական եղանակները: Այս ոլորտում նշանակալի երեւոյթներ են նաեւ «բժշկապետ» պատուանունին արժանացած Ամիրտովլաթ Ամասիացու (ԺԵ. դար) աշխատութիւնները՝ մօտ 200 հիւանդութեան եւ դրանց բուժման միջոցների մանրամասն նկարագրութեամբ:

Նշեալ ժամանակաշրջանը հարուստ է նաեւ ճարտարապետական գլուխ գործոցներով՝ Աղթամարի, Անիի եւ այլ յուշարձաններ:

Հայ մանրանկարչութեան վերընթացը զուգորդում է որմնանկարչութեան կատարելագործմանը. արուեստի մի ճիւղ, որի ստեղծագործութիւններն արարում են շէնքերի, յատկապէս եկեղեցիների պատերին: Հայ վարպետներն աշխատանքի ընթացքում օգտագործել են այնպիսի հագուստներ կերպեր, որոնք դարերի ընթացքում չեն տփզուներ:

Թ.-ԺԴ. դարերում զարգացել է նաեւ հայ թատրոնը. յարգի են եղել յատկապէս կատակերգական ներկայացումները:

Առաջընթացն ակնառու էր կիրառական արուեստում. մանաւանդ մեծ յաջողութիւններ են արձանագրուել փայտի փորագրութեան ոլորտում: Փայտի վրայ փորագրուած ճարտարապետական գլուխ գործոցներից ուշադրութեան են արժանի եկեղեցիների դռները՝ զարդարուած հիասքանչ քանդակներով: Ոսկեայ եւ արծաթէ առարկաները եւս շատ յայտ-

նի էին, բայց առաւել աչքի էր ընկնում հայկական գորգագործութիւնը:

Արուեստով էին պատրաստում նոյնիսկ եկեղեցական հագուստներն ու վարագոյրները. դրանց վրայ պատկերում էին սրբապատկերներ, Աստուածաշնչեան դրուագներ:

Միջնադարի հայ մշակոյթն առանձնապատուկ տեղ է գրադեցնում համաշխարհային քաղաքակրթութեան մէջ, քանզի իւրօրինակ է եւ հետաքրքիր: Նաեւ կենսունակ է, որովհետեւ երբ ԺԴ. դարից յետոյ քաղաքական անբարենպաստ իրադարձութիւնների հետեւանքով հայերը կորցրին կենտրոնացուած պետականութիւնը եւ մասամբ արտագաղթեցին այլ երկրներ, հայկական մշակոյթը շարունակեց զարգանալ նաեւ աշխարհասփիւռ դաղթօճախներում:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՍԷՖԵԱՆ ԻՐԱՆԻ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՎ

Երկար ժամանակ Հայաստանի տարածքում էին ընթանում Օսմանեան պետութեան եւ Սէֆեան իրանի միջեւ ծայր առած արիւնալի պատերազմները: Չնայած այդ դաժան պայքարի աղէտալի հետեւանքներին, կրած ծանր կորուստներին, Հայաստանը ԺԶ.-ԺԸ. դարերում մեծ ջանքերի գնով պահպանել է իր ազգային դիմագիծը, պետականութեան վերականգնման հաւատը, մշակութային արժէքների մեծ մասը եւ հաղորդակցուել համաշխարհային քաղաքակրթութեան խոշոր նուաճումներին:

Այս ժամանակաշրջանում Հայաստանի ազգային առաջընթացն ապահովելու գործին մասնակցել են նաեւ հայկական գաղթօճախները: Այսպէս, 1512 թ. Վենետիկում լոյս են տեսել հայերէն առաջին տպագիր գրքերը՝ «Ուրբաթագիրք»ը, «Պարզատոմար»ը եւ այլն: Հիմնուել են նորանոր դպրոցներ, կառուցուել եկեղեցիներ ու վանքեր: Միաժամանակ անուանի գործիչները հայրենիքի ազատագրութեան նպատակով դիւանագիտական բանակցութիւններ են վարել այլեւայլ պետութիւնների հետ, փորձել զինուած պայքարով վերականգնել ազգային անկախութիւնն ու պետականութիւնը:

1722-1730 թթ. Արցախում եւ Սիւնիքում ծաւալուած ազատագրական շարժումները մեծապէս նպաստել են հայոց քաղաքական ու ազգային ինքնագիտակցութեան ամրապնդմանը: 1736 թ. Արցախում կազմաւորուել է հայկական հինգ մելիքութիւնների միութիւնը (Խամսայի մելիքութիւն), որը իրանի Շահ Նատիրը ճանաչել է որպէս ներքին ինքնավարութեամբ օժտուած վարչաքաղաքական իշխանութիւն՝ Մելիքեզանի իշխանապետութեամբ:

1772-1773 թթ. հրատարակուած քաղաքական-հրապարակախօսական գրքերով («Յորդորակ», «Որոգայթ փառաց») նախաձեռնուել է ազգային առողջ ուժերի համախմբման գործընթացը եւ կազմուել Հայաստանում ստեղծուելիք ժողովրդավարական պետութեան սահմանադրութիւնը:

1794-1796 թթ. հրատարակուել է հայ առաջին պարբերականը՝ «Ազգարար»ը:

Ազգային մշակոյթի զարգացմանը զգալի ազդակ հաղորդեցին 1512-1800 թթ. Ամսթերտամում, Հռոմում, Կոստանդնուպոլսում, Լվովում, Նոր Զուղայում, Մատրասում, էջմիածնում եւ այլուր տպագրուած շուրջ 1000 անուն գրքերը:

Երաժշտութեան բնագաւառում նշանակալի էր Համբարձում Լիմոնճեանի ներդրումը. նա ստեղծեց հայկական նոր նոտաները, որոնց շնորհիւ գրի առնուեցին միջնադարեան եկեղեցական երգերը: Այս փուլում շատ տարածուած էր գործիքային երաժշտութիւնը: Անդրկովկասի ժողովուրդների երաժշտական կեանքում անջնջելի հետք է թողել հայ մեծատաղանդ երգահան եւ բանաստեղծ Սայաթ Նովայի ստեղծագործութիւնը: Նրա երգերն ու չափածոյ քերթուածներն այսօր էլ ազգային մշակոյթի անկորնչելի արժէքներից են:

Պատմաբանասիրութեան եւ հասարակագիտութեան բնագաւառներում արդիւնաւէտ գործունէութիւն է ծաւալել

1717 թ. Վենետիկի Սուրբ Ղազար կղզում հանգրուանած Մխիթարեան միաբանութիւնը: 1780ական թուականներին տպագրուել է հայ նոր պատմագրութեան հիմնադիր Միքայէլ Չամչեանցի եռահատոր «Հայոց պատմութիւնը»: 1836-1837 թթ. Վենետիկում լոյս է տեսել «Հայկազեան լեզուի նոր բազիրքը», որը 50 տարուան համատեղ աշխատանքի արգասիք էր:

**ՌՌՍԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ
ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆ**

1801-1828 թթ. ամբողջ Անդրկովկասը, այդ թւում՝ Արեւելեան Հայաստանը, անցնում է Ռուսական կայսրութեան գերիշխանութեան տակ, որը կարեւոր նշանակութիւն ունեցաւ երկրամասի սոցիալ-տնտեսական ու մշակութային զարգացման առումով:

ԺԹ. դարի առաջին կէսը նշանաւորուում է Դորպատի (Էսթոնիա) համալսարանում հիմնարար կրթութիւն ստացած խաչատուր Աբովեանի՝ հայ մեծ լուսաւորչի ծաւալած ազգաշահ գործունէութեամբ: Իր «Վէրք Հայաստանի» վէպով ու այլ երկերով, ինչպէս նաեւ հասարակական ինքնանուիրումով նա դառնում է հայ նոր գրականութեան հիմնադիրը:

1878 թ. Պերլինի վեհաժողովում, երբ Օսմանեան կայսրու-

Թեան տիրապետութեան տակ գըտնըող արեւմտահայութեան ազատագրութեան հարցը (Հայկական Հարց ձեւակերպմամբ) որպէս հայկական նահանգներում բարեփոխումների ծրագիր, դարձաւ միջազգային դիւանագիտութեան նիւթ, ազատագրական պայքարը թրքական բռնատիրութեան դէմ թեւակոխեց նոր փուլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

1885-1890 թուականներին ձեւաւորուեցին հայ ազգային կուսակցութիւնները՝ Արմենականները, Հնչակեանները եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը, որոնք իրենց ողջ գործունէութիւնը նպատակաւորեցին Հայկական Հարցի լուծմանը: Օսմանեան Սուլթան Համիտ Երկրորդը չիրագործեց եւրոպական տէրութիւններին խոստացած հայկական բարեփոխումները, աւելին՝ 1894-1896 թթ. կազմակերպեց հայ բնակչութեան զանգուածային կոտորածներ, որոնք դարձան 1915 թուականի Զարդերի նախադէպը:

Օգտագործելով Առաջին համաշխարհային պատերազմի պատրուակը, Օսմանեան Թուրքիայի ազգայնական դեկապտորութիւնը վճռեց ոչնչացնել հայ ժողովրդին, հայաթափ անել նրա բնօրրանը: Հայրենի օճախներում, տեղահանման եւ աքսորի ճանապարհին բնաջնջուեցին մէկ եւ կէս միլիոնից աւելի հայեր, հարիւր հազարաւոր գաղթականներ ապաստան գըտան աշխարհի տասնեակ երկրներում: Ձեւաւորուեց հայ Սփիւռքը:

Աշխարհի յառաջագէտ մարդկութիւնը շարունակում է դատապարտել Հայոց Յեղասպանութիւնը: Եւրոխորհրդարանը (1987 թ.), բազմաթիւ երկրների խորհրդարաններ (Արգենտինա, Ուրուկուէյ, Բելգիա, Յունաստան, Լիբանան, Պուլկարիա, Ռուսաստանի Դաշնութիւն, Վատիկան, Կիպրոս, Շուէտիա, Ֆրանսիա, Իտալիա, Շուէյցարիա, Գանատա, Նետերլանտ, Սլովաքիա եւ այլն) ճանաչել ու դատապարտել են այդ ոճիրը՝ այն գնահատելով որպէս մարդկութեան դէմ ուղղուած յանցագործութիւն:

Պատմական Հայաստանի տարածքի մեծ մասը զբաղեցրած Թուրքիայում հայաթափումն ուղեկցուեց հայ մշակույթի յուշարձանների ոչնչացմամբ. աւերուեցին շուրջ 2350 եկեղեցի եւ մօտ 1500 դպրոց ու վարժարան (ընդհանուր առմամբ աւերուեցին հայկական 66 քաղաք, աւելի քան 2500 գիւղ):

ՍՓԻՒՔԸ

Ողբերգութեան հետեւանքով հարազատ բնօրրանից բռնի տեղահանուած ու աշխարհով մէկ սփռուած հայերը եւ նրանց

սերունդները բազմաթիւ երկրներում հիմնեցին գաղթօճախներ՝ հայկական Սփիւռքը: Սփիւռքահայութիւնը շարունակեց արեւմտահայ գրականութեան եւ արուեստի աւանդոյթները, կորուսեալ հայրենիքի կարօտով ու ցաւով, նաեւ վերադարձի յոյսով ստեղծուեցին ազգային եւ համազգային արժէքներ: Այսպէս, գրականութեան ասպարէզում հանդէս եկան հայագիր (Շահան Շահնուր, Մնձուրի, Անդրանիկ Ծառուկեան) եւ օտարագիր (Ուիլիւմ Սարոյեան, Վահէ Քաչայ, Արթուր Աղամով, Մաթթի Արլէն, Փիթրր Պալաքեան) գրողներ, նկարիչներ (Արշիլ Կորքի, Գառու, Ժանսեմ), կոմպոզիտորներ, երաժիշտներ, երգիչներ (Ալան Յովհաննէս, Համբարձում Պէրպէրեան, Բարսեղ Կանաչեան, Տիրան Կառվարեան, Լուսին Ամարա, Շարլ Ազնաւուր), կինոգործիչներ (Ռուբէն Մամուլեան, Հենրի Վերնոյ, Ատոմ Էկոյեան) եւ այլ ասպարէզների մեծութիւններ:

ԱՆԿԱՍՈՒԹԵԱՆ ԾՐՁԱՆ

1918 թ. Մայիսի 28ին հայ ժողովուրդը վերականգնեց իր պետականութիւնը, սակայն 1920 թ. Դեկտեմբերին բոլշեւիկեան Ռուսաստանի Կարմիր Բանակը նուաճեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Հայաստանից անջատուեցին Կարսի մարզը, Սուրմալուի գաւառը (բռնակցուեցին Թուրքիային), Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջևանը (բռնակցուեցին Ազրբայէյճանին): Մնացած փոքր տարածքների վրայ ստեղծուեց Խորհրդային Հայաստանը:

ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ԾՐՁԱՆ

Խորհրդայնացումը, քաղաքական-գաղափարական փոփոխութիւնները զգալապէս ներագրեցին 1920-1930ականների մշակույթի վրայ: Դարաշրջանի սկզբին ծառայած գաղափարական ու հոգեւոր խոչընդոտները տարիների ընթացքում յաղթահարուեցին եւ մշակութային կեանքը մտաւ բնականոն հունի մէջ: Ստեղծուեցին մշակութային բազմաթիւ օճախներ, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ:

Մարտիրոս Սարեանը, Սեդրակ Առաքելեանը, Յակոբ Կոչոյեանը, Երուանդ Քոչարը եւ քանքարաւոր շատ այլ արուեստագէտներ իրենց գունեղ ներկայակալով ձեւաւորեցին հայ կերպարուեստի նոր դպրոցը:

Դրամատիկական, օփերայի ու պայէտի պետական նորաստեղծ թատրոնները, նուազախմբերը, համոյթներն ու մենակատարները աննախադէպ աշխուժութիւն արթնացրին մշակութային կեանքում: Հայաստան ապրելու եւ ստեղծագործելու եկան աշխարհով մէկ սփռուած հայագրի յայտնի դերա-

սաններ, երգահաններ, խմբավարներ, երգիչներ: Ազգային աւանդական երաժշտութեան հիման վըրայ գրուեցին ժամանակակից տարարնոյթ ստեղծագործութիւններ: Երեւանում եւ Հայաստանի այլ քաղաքներում բացուեցին պետական թատրոններ, որոնց խաղացանկերում որոշիչ տեղ ունէին ռուսական, արեւմտաեւրոպական եւ, ի հարկէ, հայ դասական ու ժամանակակից հեղինակների գործերը:

Ժամանակաշրջանն աչքի էր ընկնում բնակելի շէնքերի ու հասարակական իւրակերպ շինութիւնների կառուցմամբ (Երեւանի Հանրապետութեան հրապարակը, օփերայի եւ պալէտի թատրոնը, Ազգային գրադարանը, բարձրագոյն ուսումնական մի շարք հաստատութիւններ):

Ֆաշիստական Գերմանիայի սանձազերծած Երկրորդ Աշխարհամարտի յաղթական աւարտում իր ներդրումն ունեցաւ նաեւ Հայաստանը: 300 հազարից աւելի հայեր իրենց կեանքը զոհեցին այդ պայքարում: 107 հայորդիներ արժանացան Խ.Ս.Հ.Մ. հերոսի կոչման, 4ը դարձան մարշալ, մէկը՝ ծովակալ, մօտ 70ը՝ գեներալ:

Համաշխարհային պատերազմի աւարտից յետոյ սկսուեց սփիւռքահայութեան հայրենադարձութիւնը, որի շնորհիւ Խորհրդային Հայաստանի բնակչութիւնն աւելացաւ: Նոյնիսկ Ստալինեան բռնատիրութեան պայմաններում Հայաստանում տնտեսական ու մշակութային զգալի վերելք արձանագրուեց:

1924 թ. էկրանաւորուած «Խորհրդային Հայաստան» վաւերագրական ֆիլմով, իսկ 1925 թ.՝ Համօ Բեկինազարեանի նկարահանած գեղարուեստական խաղարկային ֆիլմով հիմնադրուեց հայ կինոարուեստը:

1943 թ. ստեղծուեց Հայաստանի գիտութիւնների ակադեմիան, որը մեծապէս նպաստեց գիտութեան աւանդական եւ ժամանակակից ճիւղերի զարգացմանը:

Չանտեսուեցին նաեւ հնագիտական պեղումները: Յատկապէս Վանի թագաւորութեան տարածքում (Արմաւիր, Կարմիր Բլուր, Էրբուլնի, Գառնի) յայտնաբերուեցին Հայաստանի հելլենական շրջանի բազմաթիւ արժէքաւոր

յուշարձաններ:

1950ականների վերջերին «փակ դարակներից» հանուցին այն գրողների ստեղծագործութիւնները, ում անունները Ստալինեան քաղաքականութիւնն արգելել էր: Ազգային-ազատագրական թեմայով եւս բազմաթիւ գործեր լոյս տեսան:

Հայ կոմպոզիտորներ Արամ Խաչատրեանը, Առնօ Բաբաջանեանը, երգիչներ Գոհար Գասպարեանը, Լուսինէ Չաքարեանը, ջութակահարներ Ռուբէն Ահարոնեանը, Ժան Տէր Մերկերեանն իրենց ստեղծագործութիւններով եւ կատարման վարպետութեան շնորհիւ դարձան միջազգային մրցոյթների դափնեկիրներ՝ արժանանալով ճանաչման:

Հայ թատրոնն իր համբաւի գագաթնակէտին հասաւ 1960ական թուականներին: Տաղանդաշատ դերասաններ Վահրամ Փափագեանը, Հրաչեայ Ներսիսեանը, Աւետ Աւետիսեանը եւ ուրիշներ հուշակուցին ոչ միայն Հայաստանում, այլեւ նրա սահմաններից շատ հեռու:

Համաշխարհային կինոյի չափանիշներով յիշատակելի արժէքներ են Սերգէյ Փարաջանովի արուեստը, Արտաւազգ Փելէշեանի կինովաւերագրութիւնը: Ս. Փարաջանովի կինոն առանձնանում է մտքի խորութեամբ, գեղանրկարչական հնարքների անսովոր կիրառմամբ, բարձր ճաշակով, վառ պատկերայնութեամբ: Ա. Փելէշեանի ժապաւէնների անշփոթելի պատկերային-հնչիւնային համակարգը, ինքնատիպ կինոլեզուն, մոնտաժի բարձր վարպետութիւնը յանգեցրին, այսպէս կոչուած, «տիւրանցիոն մոնթաժի» գաղափարին, որը հեղի-

նակի աշխատասիրութեան շնորհիւ նոր խօսք դարձաւ համաշխարհային կինոյի մոնթաժային տեսութեան մէջ:

Հայ ճարտարապետութեան բուն վերընթացի ակնբախ հաստատումն է Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտի, «Զուարթնոց» օդանավակայանի, Մարզահամերգային համալիրի եւ Կամերային Երաժշտութեան Տան ստեղծումը:

1988 թ. Դեկտեմբերի 7ի կործանարար երկրաշարժը ծանր հարուած հասցրեց Հայաստանին. զոհուեցին հազարաւոր մարդիկ, փրատակուեցին ու ոչնչացան նիւթական բազում արժէքներ: Համաշխարհային հանրութիւնը սրտաբուխ սատարումով ձեռք մեկնեց աղէտեալ երկրի բնակչութեանը, ինչի շնորհիւ թեթեւացաւ ցաւը, ամրացաւ հոգսը յաղթահարելու ոգին:

Աղէտից առաջ՝ 1988 թ. Փետրուարին, սկսուեց Արցախեան շարժումը: Համաժողովրդական վերագարթօնքն անկասելի ուժ հաղորդեց վարչահրամայական համակարգից երկիրն ազատագրելու եւ ժողովրդավարացման ուղով առաջանալու մղմանը: Այդ պայքարի շնորհիւ Լեռնային Ղարաբաղը յաղթեց իրեն պարտադրուած պատերազմում եւ թօթափեց ազրպէյճանական ապօրինի տիրապետութիւնը:

ՎԵՐԱՆԿԱՆԱՅՄԱՆ ՇՐՋԱՆ

1991 թ. Սեպտեմբերի 21ին Հայաստանում անցկացուեց անկախութեան հանրաքուէ, որով վաւերացուեց Հայաստանի

անկախ Հանրապետութեան գոյութիւնը:

1992 թ. Մարտի 2ին Հայաստանի Հանրապետութիւնը դարձաւ Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան անդամ: 2001 թուականին մեր երկիրն անդամակցեց Եւրոխորհրդին: Աւելի ուշ ընդգրկուեց Արժույթի Միջազգային Հիմնադրամի, Համաշխարհային Բանկի, Առեւտրի Միջազգային Կազմակերպութեան եւ այլ կառույցների կազմում ու, չնայած սոցիալ-տնտեսական որոշ դժուարութիւններին, հաստատուն դարձրեց ժողովրդավարականացման ընթացքը:

1990ական թուականներին՝ անկախութեան հռչակումից յետոյ, ազատական տնտեսութեան շուկայը թեւածեց նաեւ մշակույթի ոլորտում. սկսեց ձեւաւորուել մասնաւոր հատւածը, որի առաջին «ծիծեռնակները» դարձան թատրոն-ստուդիաները, նրանց հետեւեցին պատկերասրահները, գրադարաններն ու թանգարանները, թերթերն ու հանդէսները, հեռուստատեսութիւնը:

Հայաստանի մշակութային ոլորտը կարգաւորող պետական կառույցները, գործիչներն ու կազմակերպութիւններն այժմ փորձում են համաշխարհային մշակութային գործընթացներին համահունչ քայլեր կատարել՝ պահպանելով դարերից աւանդուած արժէքաւորը, արարելով նորը՝ արդիաշունչը:

(www.akunq.am)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

● **«ԿԻԼԻԿԻԱ»** Ֆուտբոլի ակումբի պատասխանատուները վերջերս դիմեցին Հայաստանի ֆուտբոլի ֆեդերասիոնին, տեղեկացնելով, թէ իրենց խումբը պիտի լուծուի եւ այսուհետեւ չմասնակցի երկրի ախոյեանութեան եւ բաժակի մրցումներուն:

Ծանօթ է, որ Հայաստանի ֆուտբոլի ախոյեանութեան իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն 9 ակումբներ: «Կիլիկիա»-ի հեռացումով, մասնակից խումբերուն թիւը կը նուազի 8ի:

«Կիլիկիա» ֆուտբոլի ակումբը հիմնուած է 1999ին, Ազգային ժողովի պատգամաւոր Աշոտ Աղաբաբեանի ջանքերով եւ հովանաւորութեամբ: Սկզբնական տարիներուն, երբ խումբին մաս կը կազմէին էրզրումեան եւ Քարամեան եղբայրները, խումբը կ'արձանագրէր զնահատելի արդիւնքներ, հետագային կորսնցնելով իր մակարդակը, խումբին արդիւնքները նահանջեցին զգալիօրէն: Վերջին շրջանին, խումբին մարզիչն էր Բարգէն Սելիբեան:

● **ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ** ֆուտբոլի ազգային խումբը ՖԻՖԱ-ի 2010ի աւարտին հրապարակած ընդհանուր դասաւորման համաձայն, գրաւեց աշխարհի ազգային խումբերուն 59րդ դիրքը, ինչ որ ցարդ բարձրագոյն դիրքն է Հայաստանի համար:

«Եւրօ-2012»ի Հայաստանի խմբակիցներէն Ռուսիա գրաւեց 13րդ դիրքը, Սլովաքիա՝ 18րդ դիրքը, Իրլանտա՝ 32րդ դիրքը, Մակեդոնիա՝ 76րդ դիրքը, իսկ Անտորա՝ 202րդ դիրքը:

● **ՍԱՄՊՈՅԻ** աշխարհի առաջնութեան մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցան Ուզպէքիստանի մէջ, 74 քիլ. դասակարգի մրցումներուն, Եւրոպայի ախոյեան, ստեփանակերտցի Աշոտ Դանիէլեան հանդիսացաւ աշխարհի ախոյեան: Դանիէլեան յաղթեց իր բոլոր գօտեմարտները եւ նուաճեց ոսկի մետալ:

● **ԹԵԹԵՒ ԱՔՈՒԹԻ** Ռուսիոյ ձմեռնային առաջնութեան մրցաշարքին, Հայաստանի ներկայացուցիչ Ամալիա Շառոյ-

եան հանդիսացաւ 200 եւ 400 մեթր վազքի ախոյեան, յաջորդաբար արձանագրելով 24.94 վայրկեան եւ 55.64 վայրկեան արդիւնք:

Չոյզ արդիւնքները Հայաստանի համար եղան 200 եւ 400 մեթր վազքի նոր մրցանիշներ:

● **«ՓԻԻՆԻԿ»** ֆուտբոլի ակումբը 2010ի ախոյեանութեան աւարտին նոր մրցանիշ մը հաստատեց, երբ յաջորդաբար 10րդ անգամ ըլլալով տիրացաւ Հայաստանի ֆուտբոլի ախոյեանութեան տիտղոսին: Միաժամանակ, «Փիւնիկ» 13ի բարձրացուց իր նուաճած ախոյեանութիւններուն թիւը: Ան ախոյեան հանդիսացած է 1992ին, 1995-1996, 1996-1997 տարեշրջաններուն եւ 2001էն մինչեւ օրս:

● **ՍԻՍ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ** վերջերս իր անունը արձանագրեց հայկական «Դիւցազնագիրք»ին մէջ, երբ 1 ժամ 42 վայրկեանի ընթացքին, 5.4 քիլ. ծանրութեամբ երկաթէ երկու գունդեր կանգնած դիրքով 3100 անգամ բարձրացուց եւ իջեցուց:

Միքայէլեան հանդիսացաւ «Դիւցազնագիրք»ին մէջ իր անունը արձանագրող 50րդ դիւցազուկը: Իր նուաճումը եղաւ գիրքին մէջ յիշատակուելիք 99րդ նուաճումը: Յիշեալ նուաճումներէն 8ը արդէն իսկ տեղ գտած են մրցանիշներու համաշխարհային «Կինէս» գիրքին մէջ:

21 տարեկան Սիւ Միքայէլեան սիրողական մակարդակի բուցքամարտով կը զբաղի «Հայաստան» մարզական միութեան մէջ: Ան երրորդ դասարանի ուսանող է... Երեւանի Պետական Երաժշտանոցի ժողովրդական երգերու բաժնին մէջ:

● **ԱՐՅԱԽԵԱՆ** ֆուտբոլին զարկ տալու համար, Հայաստանի ֆուտբոլի ֆեդերասիոնին որոշումով, Ստեփանակերտի մէջ կը կառուցուի խոտածածկ երկու մարզադաշտ: Մարզադաշտ մըն ալ կը շինուի Շուշիի մէջ:

● **ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ** ֆուտբոլի ֆեդերասիոնի 8րդ ընդհանուր ժողովին, Ռուբէն Հայրապետեան չորս տարուան համար վերընտրուեցաւ ֆեդերասիոնի նախագահ: Անոր պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանը կ'աւարտի 2014ին:

Հայրապետեան Հայաստանի ֆուտբոլի ֆեդերասիոնը կը գլխաւորէ 2002էն ի վեր:

● **ՌԻՍԱՆՈՂԱԿԱՆ** մարզական ֆեդերասիոնի վերջին նիստին, որ տեղի ունեցաւ Հայաստանի կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան կեդրոնին մէջ, որոշուեցաւ որ 2011ի ուսանողական մարզական խաղերը նուիրուին Հայաստանի անկախութեան 20ամեակին: Նոյն նիստին շեշտուեցաւ,

որ Հայաստան իր պատշաճ մասնակցութիւնը բերէ 8-23 Օգոստոս 2011ին Զինաստանի մէջ տեղի ունենալիք համալսարանականներու աշխարհի ախտյեանութեան մարզական մրցումներուն:

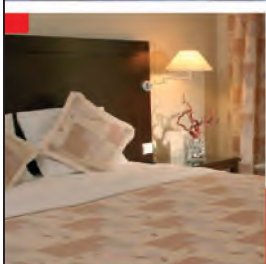

● **ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ** մարզական լրագրութեան ամպլոնի ուսանողները 2010ի լաւագոյն մարզիկը ընտրեցին ծանրաբարձութեան աշխարհի ախտյեան Տիգրան Գ. Մարտիրոսեանը: Մարտիրոսեան լաւագոյն մարզիկ ճանչցուեցաւ նաեւ Հայաստանի մարզական լրագրողներու ֆետերասիոնին կողմէ: Ուսանողներու ընտրած լաւագոյն տասնեակը պարզեց հետեւեալ պատկերը.- Տիգրան Գ. Մարտիրոսեան (ծանրաբարձ), Լեւոն Արոնեան (ճատրակ), Հռիփսիմէ Խոսրոսեան (ծանրաբարձ), Եուրի Պատրիկեեւ (յունահռոմէական ըմբշ-

մարտ), Ռոման Ամոյեան (յունահռոմէական ըմբշամարտ), Հենրիխ Մխիթարեան (ֆութպոլ), Արսէն Ջուլֆալակեան (յունահռոմէական ըմբշամարտ), Հրաչիկ Զաւախեան (կուիամարտ), Եուրա Մովսիսեան ((ֆութպոլ):

Պատանիներու պարագային, լաւագոյն պատանի մարզիկները ընտրուեցան պատանիներու ողիմպիականի ազատ ոճի ըմբշամարտի պրոնգէ մետալակիր Արտակ Յովհաննիսեան (առաջին) եւ ծանրաբարձ Սմբատ Մարգարեան (երկրորդ):

Հայաստանի լաւագոյն 5 մարզիչները ընտրուեցան. Լեւոն Ջուլֆալակեան (յունահռոմէական ըմբշամարտ), Աշոտ Մխիթարեան (ծանրաբարձ), Արսէն Եղիազարեան (ճատրակի պատանեկանի հաւաքական), Վարդան Մինասեան (ֆութպոլի ազգային հաւաքական) եւ Արայիկ Պաղտատեան (ազատ ոճի ըմբշամարտ):

- Full of Charme Hotel, New Construction, French Architecture, International Standards, 100 m from the Republic Square and 15 minutes from the Yerevan International Airport.
- 44 Rooms and 3 Suites with all comforts, all climate controled, minibar, shower or bathroom with private WC, hairdryer. Satellite TV, international direct dial phone. Internet & Email access.
- Individualized and personal service, 24 hour reception and room service
- Bar

Feel at home, away from home...

Reservations **Yerevan**
 32-38, Hanrabedoutian Street,
 Yerevan 375010, Armenia
 Tel 374 10 54 60 60 • Fax 374 10 54 60 50
 sales@europohotel.am

www.europohotel.am

«ՉԵՄՓԻԸՆԶ ԼԻԿ»Ի 16 ԽՈՒՄԲԵՐԸ

տեմբեր 2010ին: 32 խումբեր 8 խմբակներու բաժնուած՝ երեք ամիս իւրաքանչիւրը վեց մրցում կատարելով ճշգրեց իր ձակատագիրը:

Այսպէս, Ա. խմբակին հիմնական երկու զօրաւոր կազմերը ինթէր՝ Միլան եւ Թոթէնհամ յաջողեցան «չուքի» մէջ ձգել Գերմանիոյ Պրեմիընն ու հոլանտական Թվենթէն: Այս խմբակին մրցումները եղան կոլաւատ: 12 մրցումներու ընթացքին նշանակուեցան 35 կոլեր: Առաւելագոյն կոլեր նշանակող

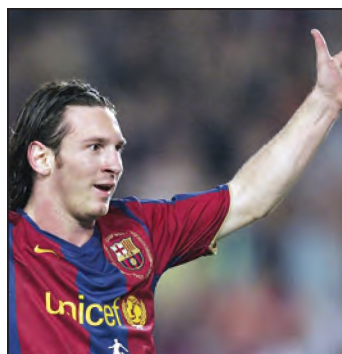
առաջին դիրքը: Ֆրանսայի Լիոնը կրնկակոխ հետեւեցաւ անոր, մինչ Պենֆիքա անրացատրելի պարտութիւններ կրելով դուրս մնաց: Հափոէլ Թէլ Աւիլը ոչինչ կրցաւ ընել այս «մեծ»երու խաղերուն մէջ: Առաւելագոյն կոլեր նշանակող կազմը եղաւ Լիոն (11 կոլ):

Գ. խմբակին մէջ անակնկալներ չարձանագրուեցան: Հիմնական թեկնածուները՝ Մ. Եռնայթրա եւ Վալենսիա յաջողեցան գրաւել խմբակին առաջին երկու դիրքերը: Միւս երկու կազմերը՝ Ռէյնսըրըք եւ Պուրասափոր ոչինչ ըրին: Ռէյնսըրըքի միակ յաղթանակը արձանագրուեցաւ թուրքերու դէմ, որոնք ոչ մէկ յաղթանակ արձանագրեցին: Վալենսիա եղաւ այս խմբակին առաւելագոյն կոլեր նշանակող կազմը (15 կոլ):

Դ. խմբակին մէջ Պարսելոնա ոչ մէկ դրժւարութիւն ունեցաւ: Յունաստանի Փանաթինայքոսը յուսախար ըրաւ իր համակիրները, երբ ոչ մէկ յաղթանակ արձանագրեց: Դանիոյ

կազմը եղաւ Թոթէնհամ (18 կոլ):

Բ. խմբակին անակնկալը եղաւ Շալքէն: Հակառակ Գերմանիոյ ախոյեանութեան ընթացքին իր արձանագրած ձախող արդիւնքներուն, Շալքէ յաջողեցաւ ինքզինք պարտադրել եւ գրաւեց խմբակին

Գ. Թոռուան ՊԵՅՐՈՒԹ

17 Դեկտեմբեր 2010ին, Զրւիցերիոյ մէջ տեղի ունեցաւ «Չեմփիընզ Լիկ»ի երկրորդ եւ արդէն վճռական հանգրուանի խաղերուն վիճակաձգութիւնը:

Խմբակային խաղերը սկսան 14 Սեպ-

Քոփենհագենը բաւական տպաւորեց եւ դրաւ երկրորդ դիրքը: Մինչ Ռուպին Քազան չկարողացաւ իրմէ ակնկալուածը տալ: Պարսելոնա առաւելագոյն կոլերը նշանակեց այս խմբակին մէջ (14 կոլ):

Ե. խմբակին մէջ ամէն ինչ ընթացաւ ըստ նախատեսուածին: Պայէրն Միլնիի եւ Ա. Էս. Ռոմա գրաւեցին առաջին երկու դիրքերը: Ռոմա քիչ մը դժուարութիւններու հանդիպեցաւ, բայց յաջողեցաւ գերազանցել իր երկու մրցակիցները՝ Պասէյն ու Քիլսթը: Խմբակին մէջ առաւելագոյն կոլեր նշանակողը եղաւ բնականաբար Միլնիի կազմը (16 կոլ):

Զ. խմբակին մէջ մրցակցութիւնը սուր էր Չելսիի, Մարսէյի եւ Սպարտակի միջեւ: Առաջին երկուքը յաջողեցան անցնիլ երկրորդ հանգրուան: Չորրորդ կազմը Զիդինա «հանդիսատես» էր եւ բոլոր մրցումները աւարտեց պարտութեամբ: Այս խմբակին մէջ որեւէ մրցում հաւասարութեամբ չաւարտեցաւ: Չելսի 14 կոլ նշանակեց եւ առաւելագոյն կոլեր նշանակող կազմը եղաւ այս խմբակին մէջ:

Է. խմբակին մէջ ակներեւ էր Ռէալ Մատրիտի գերակայութիւնը: Երկրորդ դիրքի համար մրցեցան Ա. Սէ. Միլանն ու Ամսթերտամի Այաքսը: Միլան կարողացաւ գերազանցել Այաքսը եւ գրաւել Բ. դիրքը: Մինչ Ֆրանսայի Օք-

Արսենայի կազմը, որ կրեց անտեղի երկու պարտութիւններ: Պելլերատի Փարթիզանը դրական ոչ մէկ արդիւնք արձանագրեց: Այս խմբակին ալ բոլոր մրցումները աւարտեցան յաղթանակով: Արսենայ նշանակեց 18 կոլ:

17 Դեկտեմբեր 2010ին Զուիցբերիոյ մէջ տեղի ունեցաւ Բ. հանգրուանի մրցումներուն վիճակագրութիւնը, ուր ի յայտ դարձան մրցակիցները:

Ա. Էս. Ռոմա մրցակից պիտի ունենայ Ուլքրանիոյ Շախթիորը: Ա. հանգրուանի մրցումներուն ուլքրանացիք անսխալ եղան, իսկ Ա. Էս. Ռոմա բաւական բարելաւեց իր խաղարկութեան մակարդակը եւ արդիւնքները:

Ա. Սէ. Միլանի մրցակիցը պիտի ըլլայ Անգլիոյ Թոթենհամը: Անգլիացիք անկայուն արդիւնքներու տէր են թէ՛

«Չեմփրնզ Լիկ»ի մրցաշարքին եւ թէ՛ Անգլիոյ ախոյանութեան, մինչ իտալացիք այս մրցաշարքին կաղալով հանդերձ բազմած են իրենց երկրի ախոյանութեան առաջին դիրքին վրայ:

Վալենսիա պիտի մրցի Գերմանիոյ Շալքէին դէմ: Սպանացիք աւելի կայուն կազմ մըն են, մինչ գերմանացիք ստեղծեցին այս մրցաշարքին մեծագոյն անակնկալը, երբ յաջողեցան անցնիլ երկրորդ հանգրուան: Գերմանիոյ մէջ անոնք կը գտնուին վտանգաւոր դիրքի վրայ:

«Տաք» ճակատումներ պիտի ըլլան Պայէրն Միլնիի-ինթեր Միլան մրցումները: Անցեալ տարի անոնք աւարտականին դէմ յանդիման եկան իրարու եւ ինթեր տիրացաւ տիտղոսին:

Լիոն բաւական դժուարութիւններու առջեւ պիտի գտնուի, երբ պիտի ճակատի Մատրիտի Ռէալին դէմ: Այս վերջինը սրբնթաց արշաւի ելած է տասներորդ տիտղոսին տիրանալու համար:

Արսենայ-Պարսելոնա մրցումը եւս հաւանաբար կրկնութիւնը ըլլայ 2006ի աւարտականին: Անգլիացիք պիտի փորձեն կասեցնել Պարսան, իսկ Սպանիոյ ախոյանը՝ Պարսելոնա այսօր աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ ու կատարեալ ֆուլթպոլ խաղացող կազմն է:

Մարսէյ-Մանչեսթրը Ետնայթրտ ճակատումը պիտի ըլլայ բաւական հաւասարակշռուած: Անգլիացիք ինքզինքնին վերագտած են եւ պիտի փորձեն կրկնել երեք տարի առաջ իրենց իրագործած յաջողութիւնը: Ֆրանսացիք համեմատաբար աւելի անփորձ են, բայց բաւական լաւ պատրաստուած կազմ մըն են:

Վերջապէս, Քոփենհագենը դժուար թէ կարենայ անակնկալ ստեղծել Չելսիի դէմ: Ճիշդ է, որ անգլիացիք վերջերս որոշ չափով ձախող արդիւնքներ արձանագրեցին, սակայն անոնք կը մնան ո՛չ միայն այս ճակատումին, այլեւ ընդհանրապէս մրցաշարքի թեկնածուներէն մէկը:

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԱԲՍՏՐԱԼԻՈՅ ՄԻԶ-ՄԱՍՆԱԾԻՂԱՅԻՆ ՆԱԲԱՍԱՐԴԵԱՆ 42ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՊԵՐԸ

Յովհաննէս Սարտոյեան ՍԻՏԻ

ՀՄԸՄ-ի Աւստրալիոյ միջմասնաճիւղային Նաւասարդեան 42րդ մարզախաղերը, 25-27 Դեկտեմբեր 2010ին, Միտնիի մէջ իրագործուեցան մեծ յաջողութեամբ եւ ժողովրդային լայն մասնակցութեամբ: Մարզախաղերուն ներկայ եղաւ ՀՄԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամ եղբ. Արմէն Կէտիկեան:

2500 հայորդիներ, երիտասարդ պարման-պարմանուհիներ ներկայ եղան բացման հանդիսութեան, խումբերու ընդհանուր տողանցքին, երիտասարդական ու կրտսերներու ուրախ երեկոներուն, ընկերային խրախմանքին, պասքեթպոլի, դաշտային ու սրահի ֆուտպոլի գտումի եւ աւարտականի բոլոր տարիքի երկսեռ մրցումներուն, նոր մարզաձեւի երկսեռ ըմբշամարտին եւ յաղթանակի շքեղ պարահանդէսին:

ՄԱՐԶԱՆԱԳԵՐՈՒՆ ԲԱՅՈՒՄԸ

Նաւասարդեան 42րդ մարզախաղերուն ազդանշանը տրուեցաւ Կիրակի, 25 Դեկտեմբեր 2010ի կէսօրէ առաջ ժամը 11ին, «Արարատ» մարզադաշտին վրայ, ՀՄԸՄ-ի «Անդրանիկ», «Արաքս», «Նաւասարդ», «Արարատ», «Կամք» մասնաճիւղերու 300 մարզիկներու մասնակցութեամբ: Որոշեալ ժամուն դաշտը ոգոգուած էր մարզիկներով, սկաուտական կադմերով, մարզական եւ Սկաուտական Խորհուրդի անդամներով, նաեւ՝ այս առիթով յառաջացած յանձնախումբերով, բազմահարիւր ծնողներով, ՀՄԸՄ-ականներով, եւ մարդասէր հասարակութեամբ:

Օրուան հանդիսավար, Շրջանային Վարչութեան նախկին ատենապետ եղբ. Վիգէն Քորթեան բարի գալուստի խօսքերով ողջունեց ներկայութիւնը ՀՄԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամ եղբ. Արմէն Կէտիկեանին եւ տիկնոջ, ապա՝ ան յետադարձ ակնարկով մը արժեւորեց անցեալի Նաւասարդեան հանդիպումներու ազգային ու միութենական ոգին, որ իբրեւ ուղեցոյց կը ծառայէ ներկայի եւ ապագայի հանդի-

պումներուն: Այնուհետեւ, ան մարզական եւ սկաուտական խումբերը հրաւիրեց տողանցքի:

Ազգայնաշունչ խրոխտ քայլեզանակներու հնչիւնով, դրօշակակիրները բարձր բռնած Հայաստանի եւ ՀՄԸՄ-ի դրօշակները, առաջնորդեցին մարզական եւ սկաուտական խումբերը: Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ ունէր իրեն յատուկ դրօշակը եւ պաստառը, որոնք համաչափ քայլերով տեղ գրաւեցին դաշտին կեդրոնը: Հնչեցին երեք քայլերգները, խոնարհեցան դրօշակները, պատուի կանգնեցան խումբերը: Կատարուեցաւ մարզիկին խոստումը. «Կը խոստանամ ՀՄԸՄ-ի եղբայրական ու մարզական ազնիւ ոգիով սատարել մարզախաղերու հեզասահ ընթացքին եւ գործադրել բոլոր օրէնքները»:

Եղբ. Վիգէն Քորթեան հրաւիրեց Շրջանային Վարչութեան ատենապետ եղբ. Տիրան Վահրատեանը փոխանցել իր խօսքը: Եղբայր ատենապետը Շրջանային Վարչութեան անունով բարի գալուստի ջերմ խօսքերով ողջունեց ՀՄԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան

ներկայացուցիչին եւ հիւրերուն ներկայութիւնը այս կարեւոր ձեռնարկին: Ան մեծապէս գնահատեց Հ.Մ.Ը.Մ-ի սերունդապահ առաքելութիւնը գնահատող մեծաթիւ հասարակութիւնը, որ ինչպէս միշտ, այսօր եւս ներկայ է քաջախիբը եւ զօրակցելու Հ.Մ.Ը.Մ-ին: Ան գնահատեց ու շնորհալորեց մասնաճիւղերու վարչութիւնները, մարզական եւ րՄ-կառուտական խորհուրդները, յանձնախումբերը, ծնողները եւ ըսաւ. «Ահա՛ յարգեցինք մեր խոստումը, մեր ժամադրութիւնը Նաւասարդեան 42րդ մարզախաղերուն հետ. բան մը, որ 42 տարիէ անընդհատ տեգի կ'ունենայ: Ամէն անգամ հայաբոյր միջնորդտով, խանդավառ հայորդիներով, յատկապէս նորահաս սերունդ համախմբելով, մեր շրջապատը կը վերածենք փոքրիկ Հայաստանի: Նաւասարդեան խաղերուն ընդմէջէն մեր սերունդը կը ներշնչուի ազգային բարձր գիտակցութեամբ, Հ.Մ.Ը.Մ-ական եղբայրական ոգիով եւ մարզական ազնուագոյն զգացումներով: Այս է իսկական նպատակը մարզախաղերուն: Մարզիկներս է, որ 42րդը, ինչպէս անցեալի բոլոր մարզախաղերը, ընթանայ Հ.Մ.Ը.Մ-ավայել կեցուածքով, համագործակցութեան ոգիով, բարոյական յղթանակ մը եւս ապահովելու միշտ յաղթական ու անկրկնելի Հ.Մ.Ը.Մ-ի մեծ ընտանիքին»:

Եղբ. Արմէն Կէտիկեան Հ.Մ.Ը.Մ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անունով ողջունեց Աւստրալիոյ շրջանի Նաւասարդեան 42րդ մարզախաղերուն իրագործումը: Եղբայրը մեծապէս գնահատեց անցնող տասնամեակներուն շրջանին ունեցած բեզուկ գործունէութիւնը, որուն կենդանի փաստն են Նաւասարդեան հանդիպումները: Եղբ. Կէտիկեան անդրադարձաւ այլ գազուլ-

ներու մէջ տեղի ունեցող նմանօրինակ նախաձեռնութիւններու, որոնց հիմնական նպատակը եղած է ու կը մնայ մարզական ազնիւ մրցակցութեամբ համախմբել նորահաս սերունդները, անոնց մէջ զարգացնելով ազգասիրութեան, հայրենասիրութեան եւ համագործակցութեան ոգին:

Եղբ. Կէտիկեան իր խօսքին աւարտին հաստատեց. «Նաւասարդեան այս հանդիպումները կազմակերպելով կը վերակենդանացնէք մեր աւանդական տոհմիկ սովորութիւններէն ամէնէն կենսունակը, հայ ժողովուրդի արիւթեան տոկուն նկարագիրը ու ասպետական ոգին: Պատիւ ձեր տքնաջան աշխատանքին եւ նուիրումի անսակարկ ոգիին, որուն շնորհիւ կը յաջողիք Հ.Մ.Ը.Մ-ի վսեմ առաքելութեան շուրջ համախմբել համակիրներու ստուար շարքեր եւ տէր կանգնել հայ ժողովուրդի նորահաս սերունդին»:

Բացման հանդիսութեան յաջորդեց երէց տղոց ֆութպոլի մրցումը՝ «Արարատ» եւ «Անդրանիկ» մասնաճիւղերու խումբերուն մէջ: Խիստ հետաքրքրական, «տաք» եւ բարձր մակարդակի խաղը վերջացաւ 1-0 արդիւնքով՝ ի նպաստ «Արարատ»ին:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 9ին, Հայ Մշակութային Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ երիտասարդական խրախճանքի երեկոյ:

ԵՐԿՐՈՐԳ ՕՐԸ

Կիրակի, 26 Դեկտեմբերին, բոլոր մարզաձեւերու գտումի մրցումները կատարուեցան «Auburn Basketball Centre» մարզահամալիրին մէջ:

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ 16 տարեկանէն վեր մարզիկներու երիտասարդական ուրախ երեկոն, 310 հոգիի մաս-

նակցութեամբ: Միաժամանակ, փոքրերու համար կատարուեցաւ զուարճալի երեկոյ՝ Հայ Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ:

ԱՄՍՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Երկուշաբթի, 27 Դեկտեմբերի կէսօրէ առաջ տեղի ունեցան Նաւասարդեան մարզախաղերու բոլոր տարիքի աւարտականներ մրցումները, «Rooftop Basketball Centre»-ի համալիրին մէջ: Մրցումները երկարեցան մինչեւ երեկոյեան ժամը 5:30: Բազմահարիւր մարզասէրներ, մանաւանդ Հ.Մ.Ը.Մ-ի նպատակը գնահատող հասարակութիւն մը, նորածիլ սերունդին միացած, գաղութը նոր ժամանած Աւետիս Քհնյ. Համբարձումեանի բարեմաղթութիւններուն, պատկան մարմնի եւ Հ.Մ.Ը.Մ-ի Կեդրոնական Վարչութեան պատգամներուն, ներկայ ու նախկին Շրջանային եւ մասնաճիւղերու վարչութիւններուն ներկայութեամբ, հսկայ համալիրը վերածեց հայօրէն շնչող ազգային բուրաստանի:

Ահա, հայատրոփ այս միջնորդտով սկսան աւարտական մրցումները: Ժողովուրդը դաշտէ-դաշտ փոխադրուեցաւ մրցող խումբերը անխտիր քաջախիբը համար, լաւ գիտակցելով, որ վերջնական ու մնայուն յաղթանակը կը պատկանի բոլորին, սիրելի Հ.Մ.Ը.Մ-ի աշխարհատարած մեծ ընտանիքին: Ներկայ հասարակութիւնը ուշի-ուշով հետեւեցաւ յատկապէս ըմբշամարտի տղոց ու ազջկանց մրցումներուն:

Անշուշտ, ներկայ հասարակութիւնը մեծ անհամբերութեամբ սպասեց մարզախաղերու եզրափակիչ՝ երէց տղոց պատքեթպոլի աւարտականը. ահա եւ իրաւարարներու ազգանշանին սուղիջով սկսաւ խաղը՝ նախորդ Նաւասարդ-

եանի ախոյեան «Արարատ»ի եւ «Անդրանիկ»ի միջեւ: Երկու խումբերը խաղացին գրեթէ հաւասար մակարդակով եւ բարձրաձեւ հիանալի փոխանցումներով: Ներկաները լարուած հետաքրքրութեամբ մինչեւ վերջ հետեւեցան խաղին, որ եղաւ ի նպաստ անպարտելի «Արարատ» խումբին: «Արարատ» վերահաստատեց ախոյեանի իր տիտղոսը:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՊԱՐԱՀԱՆՂԵՍԸ

Մարզախաղերու յաղթանակի պարահանդէսը տեղի ունեցաւ 27 Դեկտեմբերի երեկոյեան ժամը 7.30ին, «Waterview»ի շքեղ պարասրահին մէջ: Հոս եւս տիրական ներկայութիւն էր երիտասարդ տարրը: Առաջին ակնարկով կարելի է անուանել «Երիտասարդական հաւաք»: Ուրախ-ղուարթ խօսակցութիւններով, խինդ ու ծիծաղով, երիտասարդութիւն կը բուրբէր ամէն կողմ: Խօսնակներ, հիւրընկալողներ, բոլորը երիտասարդներ:

Պարահանդէսին բացման խօսքեր արտասանեցին Թամար Կիւլիւմեան (անգլերէն) եւ Վիվիան Տէր Թադէոսեան (հայերէն): Բարի գալուստի խօսքերով անոնք նշեցին, թէ ուրախութիւն է տեսնել հինգ մասնաճիւղերու մարզիկ-մարզիկուհիներ եղբայրական ջերմ միջնորդութիւն մէջ կը շնորհաւորեն զիրար: «Շնորհաւորելի էք բոլորը, որ արդարացուցիք Հ.Մ.Ը.Մ.ի ակնկալութիւնը՝ ցուցաբերելով եղբայրական ղգացում եւ մարդական աղնիւ ոգի: Այժմ ավարտած է դաշտերուն վրայ մեր ճիգերու լարումով մրցակցութիւնները, պահը եկած է տօնախմբութեան ու ղուարճութեան», շեշտեցին անոնք:

Ապա, հրաւիրուեցաւ Շրջանային Վարչութեան ատենապետ եղբ. Տիրան Վահրատեանը, որպէսզի փոխանցէ իր

խօսքը: Եղբայր Վահրատեան իր խօսքին սկիզբը յայտնեց, որ 42 տարի առաջ սկիզբ առած Նաւասարդեան խաղերը երկու մասնաճիւղերով՝ Սիտնի եւ Մելպոլն, այսօր կը կատարուին հինգ մասնաճիւղերով: Այս ինքնին կու գայ փաստելու Հ.Մ.Ը.Մ.ի նուաճած լայն ժողովրդականութիւնը եւ հայ հասարակութեան վստահութիւնը՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի աղջանուէր ու սերնդակերտ առաքելութեան, «Բարձրացի՛ր-բարձրացու՛ր»ի համամարդկային կարգախօսին:

Շարունակելով, եղբայրը հաստատեց, որ օրինակելի կաղմակերպութեան բարենիշը յաճախ տրուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ին, ինչ որ անհամեմատօրէն շատ ակելի մեծ արժէք կը ներկայացնէ, քան իր մարզիկներուն շահած մրցումները եւ սկաւտներուն արձանագրած յաջողութիւնները: Հետեւաբար, այս ոգիէն առաջնորդուած, Նաւասարդեան բոլոր մրցաշարքերուն օրինակելի ու օրինապահ ըլլալու, մանաւանդ այդպէս մնալու ոգին տիրապետող ներկայութիւն եղած է:

Այնուհետեւ, խօսք առաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամ եղբ. Արմէն Կէտիկեան: Եղբայրը ողջունեց Աւստրալիոյ շրջանի միջ-մասնաճիւղային 42րդ մարզախաղերը, մեծապէս գնահատեց ձեռնարկին յաջողութեան համար իրենց թանկագին ժամանակը նուիրաբերած քոյրերն ու եղբայրները, ըլլան անոնք վարչական կամ յանձնախումբի անդամ, ու շարունակեց իր խօսքը ըսելով. «Շնորհաւորելի էք բոլորը անխտիր: Այդ բոլոր աշխատանքներուն քովէն անցած եմ, գիտեմ որքան ղոհողութիւն կ'արժէ այդ բոլորը իրականացնել, մանաւանդ երբ բոլոր կը տառապինք մարզութի պակասէն, պատիւ ձեզի, որ Խաղաղականի այս հեռաւոր ամերուն, երբ ամէն վայրկեան սերունդ մը այլասերելու վտանգին առջեւ կը գտնուի, համախումբ աշխատանքի ձեռնարկեցիք, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղ հիմնեցիք եւ ակելի քան 45 տարի նորահաս սերունդներուն տիրութիւն ըրիք, 42 Նաւասարդեան մարզախաղեր կաղմակերպելով մեր մատղաշ որդիները փրկեցիք այլասերումի եւ վատասերումի ներկայ թունայից վտանգներէն: Քանի մը օրեր ձեր մէջ ապրելով ես տեսայ ձեր թափած ճիգերուն արդիւնաւորումը: Մեզի համար այլեւս հեռաւոր երկիր չէ Աւստրալիան, այնքան ատեն, որ մեր սրտերը իրարու միացնող, մեր հոգիները իրարու շաղկապող ուժ մը կայ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը կայ ու կը գոյատեւէ»:

Այս առիթով, Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնը յուշատախտակներով պատուեց Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութիւնը եւ շրջանի հինգ մասնաճիւղերու վարչութիւնները: Հոսկի, պաշտօնական բաժինին յաջորդեց միւսը՝ յաղթանակի պարահանդէսը: Անմոռանալի երեկոն խանդավառեցին գաղութի երգիչներէն Գառնիկ Պետրոսեան, երգեհոնի ընկերակցութեամբ՝ Յովիկ Մարգարեանի: Յաղթանակի պարահանդէսը եզրափակեց Նաւասարդեան 42րդ մարզախաղերը, սակայն, ոգին պիտի շարունակուի մինչեւ յաջորդը՝ 43րդ մարզախաղերը...:

Ապրիլ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի հրաթեւ սերունդ:

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԱՄՄԱՆԻ ՄԱՍՆԱԾԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Թղթակից ԱՄՍԱՆ

բանակումին ընդհանուր խմբապետու-
թիւնը ստանձնեցին քոյրեր Ռանիա Խա-
նոյեան եւ Զուարթ Տեմիճեան, խոհա-
նոց եւ մատակարարումը՝ քոյր Գլարա

Ինգապապեան, խազերը՝ եղբ. Սեւան
Չաքմաքեան:

Շաթանայի գիւղացիները երրորդ
անգամ ըլլալով ջերմօրէն ընդունեցին

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ամմանի մասնաճիւ-
ղին սկառուտական կազմը տա-
րեկան իր բանակումը կատա-
րեց 8-12 Սեպտեմբեր 2010ին, մայրաքա-
ղաքէն մօտ 1.5 ժամ հեռավորութեամբ
Շաթանա գիւղին մէջ:

Բանակումին պատասխանատու
կազմին տարած աշխատանքին շնորհիւ,
2010ի բանակումը նկատուեցաւ մասնա-
ճիւղին ամէնէն յաջող բանակումներէն
մէկը: Աստիճանաւորական քատրերը
տեւական զօրացնելու եւ դաստիարա-
կելու նպատակով, խմբապետական
կազմը բանակումին գործունէութեան
կազմակերպչական բոլոր պարտակա-
նութիւնները յանձնեց Վարիչ Առաջ-
նորդներու: Մասնաճիւղի խմբապետ
եղբ. Սեւան Պէննէեանի եւ փոխ խմբա-
պետ եղբ. Մասիս Կիւրոյեանի կողքին,

Հ.Մ.Ը.Մ-ի սկաուտները իրենց գիւղէն ներս: Շաթանան՝ Իրպետի նահանգէն ներս, Յորդանանի հիւսիսը գտնուող ամենահին գիւղերէն մէկուն՝ Լատինաց վանքին բանակավայրն է, որուն շրջակայքը լեռնային հիւանայի շրջան մըն է:

Բանակող 55 սկաուտները եւ գայլիկները հինգ օրերու ընթացքին անցուցին ուրախ եւ հաճելի ժամանակներ, սորվելով նոր գիտելիքներ եւ խաղեր: Ա. կարգի սկաուտները օր մը առաջ ուղղւեցան բանակավայր, երեկոյեան յայտագիրը անցնելով բանակավայրին պատրաստութեամբ:

Յաջորդ առաւօտեան կազմին մնացեալ արի-արենոյձները եւ գայլիկները հասան բանակավայր: Բանակումին մասնակցեցան «Սարդարապատ», «Կարս», «Արծիւ», «Վազր» եւ «Գայլ» գայլիկական խմբակները, իսկ սկաուտական խմբակները՝ «Վան», «Մուշ», «Արաքս» եւ մասնաճիւղին պատասխանատու կազմը:

Գայլիկ եւ սկաուտ բաժանմունքները ունեցան իրենց յատուկ յայտագիրները: Կատարուեցան դասախօսութիւններ, սկաուտական գիտելիքներու փոխանցումներ, գիշերային արշաւ, խմբային խաղեր, ձեռնային աշխատանքներ եւ այլն:

Ա. կարգի սկաուտները ստանձնած էին բանակումին դաստիարակչական յայտագիրը: Անոնք ներկայացուցին աղագային շարք մը դասախօսութիւններ, որոնք կեդրոնացան 1890-1905 շրջանի պատմութեան վրայ, Հ.Յ.Դ.ի հիմնադրութիւն, Խանասորի արշաւանք, Երլորդի մահափորձ, Կուկունեանի արշաւանք, Պանք Օթոման: Ներկայացուեցան նաեւ այլ նիւթեր, ինչ-

պէս՝ ողիմպիական խաղեր եւ չէրքէյ ժողովուրդի պատմութիւն, Մորսի նշաններ եւ Մուսա Լեռ:

Սկաուտները իրենց կարողութիւնները եւ ձիրքերը աւելի զարգացուցին, երբ պատասխանատուութեամբ վարեցին բանակումին առօրեայ աշխատանքները եւ պաշտօնները:

2010ի բանակումին համեղ ճաշեր, նախաճաշներ եւ ընթրիքներ նուիրեցին շարք մը բարերարներ եւ ՀՕՄ-ի Ամմանի վարչութիւնը: Բանակումը աւարտեցաւ շատ ճոխ եւ տպաւորիչ խարուկահանդէսով, որմէ առաջ կատարուեցաւ երգման արարողութիւն եւ աստիճանատու չուրիս:

«Արծիւ» խմբակը, որ բանակումին երգում տալով անցաւ սկաուտական շարքերէն ներս, ընտրուեցաւ բանակումին լաւագոյնը եւ արժանացաւ գնահատանքի:

Հ.Մ.Ը.Մ-ի սկաուտական ընտանեկան ոգիով եւ աշխատանքով լեցուն բանակումը աւարտեցաւ ստեղծելով խանդավառութիւն եւ նոր կորով՝ 2010-2011 տարեշրջանը սկսելու «Միշտ պատրաստ» նշանաբանով:

Հ.Մ.Ը.Մ-ի Ամմանի մասնաճիւղի սկաուտները շատ ուրախ վերադարձան բանակումէն, որ բոլորին մտքերուն մէջ ձգեց գեղեցիկ յիշատակներ:

ՀՐԱԺԵՇՏ՝ ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ՌԻՍՈՒՑԻՉ ԵՒ Հ.Մ.Ը.Մ.ԱԿԱՆ ԵՂԲ. ԿԱՐՊԻՍ ՇԽՐՏԸՄԵԱՆԻՆ

**Հ.Մ.Ը.Մ.ի Արեւմտեան Մ. Նահանգներու Շրջանային Վարչութիւն
ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍ**

29

Նոյեմբեր 2010ին, Լոս Անճելըսի հայու թիւերը իր վերջին յարգանքը մատուցեց եւ հողին յանձնեց վաստակաշատ ուսուցիչ, հայ մշակոյթի ջատագով եւ հաւատաւոր Հ.Մ.Ը.Մ.ական եղբ. Կարպիս Շխրտըմեանը, խոր վիշտ պատճառելով իր հարազատներուն, աշակերտներուն եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մեծ ընտանիքին:

Եղբ. Շխրտըմեանի մահով շրջանի հայու թիւերը կորսնցուց արժանաւոր հայ մը, որ ամբողջ կեանքը նուիրած էր իր ազգի գոյատեւման ճանապարհին, իբրեւ ուսուցիչ եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ական դեկավար:

Եղբ. Շխրտըմեանի յուզարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի, 29 Նոյեմբեր 2010, կէսօրէ ետք ժամը 2:30ին, Հոյիվուտի գերեզմանատան «Նորթ Հիլզ» մատրան մէջ, գլխաւորութեամբ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեանի, ընկերակցութեամբ Հոյիվուտի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ հովիւ Վիգէն Քհնյ. Վասիլեանի եւ Թեմի եկեղեցիներու հոգեւոր հայրերուն: Հոն էին Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական, Շրջանային եւ Լոս Անճելըսի մասնաճիւղի վարչութեանց ներկայացուցիչները, բազմահարիւր Հ.Մ.Ը.Մ.ականներ Ալեք Փիլիպոս Աղգ. Վարժարանի շրջանաւարտներ եւ ուսուցիչ-ու-

սուցչուհիներ, պատկան մարմիններու եւ քոյր կաղմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, ընտանեկան պարագաներ եւ հարազատներ:

Յուզարկաւորութեան արարողութեան հետք, հանգուցեային ընտանիքին անունով դամբանական կարգաց քրոջ-որդին՝ Կարօ Իսբէնճեանը, որ առաջին հերթին իր մօրեղբօր ապրած 63 տարիները իրագործումներով եւ զնահատականներով հարուստ կեանք մը նկարագրելով, ինքզինք բախտաւոր դրաց հանգուցեայը ունենալու որպէս իր երկրորդ հայր, ուսուցիչ, դաստիարակ, ընկեր, մեծ եղբայր, ատենապետ ու գործակից: Ապա, եղբօր կեանքը ներկայացնելով, Իսբէնճեան ընդգծեց միշտ հարազատներով շրջապատուած ըլլալու անոր սէրը:

Անդրադառնալով իր ուսուցչական կոչումին ան ըսաւ. «Կասկած չկայ, որ Կարպիս մեծցաւ հայ: Հպարտ էր իր ազգով, մշակոյթով, ընտանիքով, աշակերտներով, գիտակից էր իր կոչումին՝ ծառայել իր ժողովուրդին եւ իսկապէս ծառայեց հաւատքով, անսակարկ, լրիւ, ըլլայ այդ Ռոյը եւ Ալեք Փիլիպոս Վարժարանին մէջ թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի շարքերուն մէջ»:

Ապա, Հայրական մխիթարական իր օրհնութիւններն ու ցաւակցութիւնները փոխանցեց Թեմի Առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան, որ առաջին հերթին անդրադարձաւ 30 տարիներու իրեն ծանօթ Շխրտըմեան ընտանիքի ազգային, եկեղեցական, նահապետական եւ աւանդական դաստիարակութեան, որոնք աղբիւրը հանդիսացած էին հանգուցեային ծառայատիրութեան եւ առաքելութեան:

Սրբազան հայրը ի տես հոծ բազմութեան՝ սգակիր ընտանիքին վստահեցուց ըսելով.

«Այսօր եթէ երեք սիրելիներ, եղբայր-քոյրեր, հարազատներ կը տեսնէք, որ Կարպիսին ընկերները եւ աշակերտները այնքան բաղմամբիւ են եւ այստեղ կու գան իրենց յարգանքը տալու, մի կարծէք, որ միայն Կարպիսը այդքան ընկերներ եւ բարեկամներ ունի: Ձեզմէ իւրաքանչիւրը ունի, որովհետեւ դուք անանձնական սիրով նուիրուած էք ձեր ասպարէզին եւ ձեր ծառայական կեանքով, ինչ որ Աստուած շնորհած է ձեզի իբրեւ մտածում, իբրեւ գիտութիւն, իբրեւ կրթութիւն, այդ բոլորը դուք ձեր հոգիէն եւ ձեր սրտէն փոխանցեցիք, ինչպիսին էր Կարպիսը»:

Սիրելի մը կորուստին ցաւին գիտակից, Սրբազան հայրը շեշտեց, թէ «մեռելները կը մեռնին, երբ երազը, յոյսը եւ հաւատքը կը մեռնի ու կը մարի: Կարպիսը մենք բոլորս կորսնցուցինք, բայց ան իր ետին թողուց այնքան պատուական աւանդ մը, նախ իր կնոջ՝ Անահիտին սրտին մէջ, իր եղբօր՝ Մհերին, քոյրերուն՝ Աշխէնին, Նորային, Ուռիին, զաւակներուն եւ բոլոր հարազատներուն մէջ»:

Եզրակացնելով, Առաջնորդ Հայրը Շխրտըմեան ընտանիքին մաղթեց, որ իրարմով զօրացած եւ հարստացած գիրար մխիթարեն այս կորուստին դիմաց:

Յուզարկաւորութեան արարողութեան հետք, ներկաները անցան հանգուցեային դազաղին քովէն, խաչակրնքելով իրենց յարգանքը մատուցեցին եւ այնուհետեւ հետեւեցան Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշով ծածկուած հանգուցեային դազաղը գերեզման առաջնորդ սգակիրներու թափօրին, ուր կատարուեցաւ թագման արարողութիւնը:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Արեւմտեան Մ. Նահանգներու Շրջանային Վարչութեան եւ հանգուցեային անդամակցած Հ.Մ.Ը.Մ.ի Լոս Անճելըսի մասնաճիւղին անունով

դամբանական կարդաց քոյր Մարո Քէշիշեան, որ դոյզ մարմիններուն կողմէ ցաւակցութիւններ յայտնելէ ետք, ներկայացուց հանգուցեալ եղբօր Հ.Մ.Լ.Մ.՝ աւանի տիպարը, ըսելով. «Այո՛, եղբ. Կարպիս Շիրտըմեան ոչ եւս է, սակայն անոր անունը անքակտելիօրէն կապուած է շրջանի Հ.Մ.Լ.Մ.ին եւ յատկապէս Հ.Մ.Լ.Մ.ի Լոս Անճելըսի մասնաճիւղին, որուն անդամ էր 1978էն ի վեր եւ իր բեղուն գործունէութեամբ անոր տիպար անդամներէն մէկը դարձած էր»:

Ներկայացնելէ ետք հանգուցեալին Հ.Մ.Լ.Մ.ական հարուստ կեանքը, քոյրը վստահեցուց, թէ «անմոռանալի է եղբ. Շիրտըմեանի օգտակար ներդրումը շրջանի Հ.Մ.Լ.Մ.ի կեանքին զարգացման մէջ, ինչ որ անջնջելի պիտի մնայ անոր պատմութեան էջերուն վրայ: Ան նուիրեալ միութեանական մըն էր, որ իր եսը մէկ կողմ դնելով միշտ աշխատած էր ի սէր Հ.Մ.Լ.Մ.ի նպատակներուն իրականացման եւ անոր առաքելութեան քարոզչութեան: Եղբօր նուիրումի ոգին եւ կատարած աշխատանքները, անկասկած, միշտ յիշատակութեան պիտի արժանանան զինք ճանչցող բոլոր Հ.Մ.Լ.Մ.ականներուն կողմէ»:

Քոյր Քէշիշեան հանգուցեալին ընկերասիրութեան ոգին շեշտելէ ետք, բարի երթ մաղթեց անոր այս աշխարհէն եւ եզրակացուց. «Եղբ. Կարպիս հանգիստ զնայ այս աշխարհէն, վստահ եղիր, որ Հ.Մ.Լ.Մ.ի աշխատանքները ապահով ձեռքերով կը շարունակուին: Գնա՛ խաղաղ եւ միացիր շրջանի Հ.Մ.Լ.Մ.ի հիմնադիր մեր եղբայրներուն եւ պատմէ անոնց Հ.Մ.Լ.Մ.ի հորացման մասին: Քու հոգիիդ հետ թող խաղաղօրէն սաւառնին եղբ. Բարսեղեաններու, Առաքելեաններու, Տէր Պօղոսեաններու, Նիկոլներու եւ Օվայեաններու հոգիները: Թող վստահ ըլլան, որ իրենց ժառանգորդները հաստատակամութեամբ պիտի շարունակեն հորացնել Հայակերտման դարբնոց հանդիսացող Հ.Մ.Լ.Մ.ը»:

Թաղման արարողութենէն ետք, դագաղին վրայ դրուած Հ.Մ.Լ.Մ.ի դրօշը սկստուններուն կողմէ ծալուեցաւ եւ Շրջանային Վարչութեան ատենապետ եղբ. Գառնիկ Աբրահամեանի կողմէ

ԵՂԲ. ԿԱՐՊԻՍ ՇԻՐՏՐՄԵԱՆԻ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐՈՂ

Եղբ. Կարպիս Շիրտըմեան ծնած է Պէյրութ, Լիբանան, աւանդապահ, համեստ, հաւատացեալ եւ ազգային ընտանեկան յարկի մը տակ: 1967ին, աւարտած է Նշան Փալանճեան ճեմարանը: Անդամակցած է իր ծննդավայրի Յ.Յ.Դ Պատանեկան Սիութեան, ապա՝ Ուսանողական Սիութեան, ուրկէ անցած է Յ.Յ.Դ.ի շարքեր:

1967ին փոխադրուած է Սիացեալ Նահանգներու Ֆրեզնօ քաղաքը, իսկ տարի մը ետք վերջնականապէս հաստատուած է Լոս Անճելըս: Համալսարանական ուսումը աւարտելէ ետք, աւելի քան 35 տարի իբրեւ ուսուցիչ ան պաշտօնավարած է Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս Ազգ. Վարժարանէն ներս՝ նոր էջ մը բանալով իր կեանքի պատմութեան մէջ:

1985ին, երջանկութեան նոր աղբիւր մը բխած է իր սրտին մէջ, երբ ամուսնացած եւ տիպար հայ ընտանիք մը կազմած է կողակիցին՝ Անահիտ Կեօզիպէտիւքեանին հետ:

Երկար տարիներ ան մաս կազմած է «Գուսան» երգչախումբին եւ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասին:

1978էն ի վեր ան անդամ է Հ.Մ.Լ.Մ.ի Լոս Անճելըսի մասնաճիւղին, ուր ստանձնած է պատասխանատու զանազան պաշտօններ. Սկստական Խորհուրդի անդամ, դաստիարակչական յանձնախումբի պատասխանատու, վարչութեան ատենադպիր եւ երկար տարիներու ատենապետ:

Վեց շրջան ան ընտրուած է Հ.Մ.Լ.Մ.ի Շրջանային Վարչութեան անդամ: Գործօն մասնակցութիւն բերած է Հ.Մ.Լ.Մ.ի Նաւասարդեան մարզախաղերու կազմակերպչական աշխատանքներուն եւ երկար տարիներ կատարած է անոնց փակման հանդիսութեանց խօսնակի պարտականութիւնը:

Միշտ մասնակցած է Հ.Մ.Լ.Մ.ի Շրջանային Ներկայացուցչական ժողովներուն, ինչպէս նաեւ՝ Հ.Մ.Լ.Մ.ի Տրդ. եւ Յրդ. Ընդհանուր ժողովներուն:

Ազգային վարժարաններու կողմէ պարգեւատրուած է իբրեւ «Տիպար Ուսուցիչ», Հ.Մ.Լ.Մ.ի Շրջանային Վարչութեան կողմէ՝ «Հ.Մ.Լ.Մ.ի «Ծառայութեան» շքանշանով, Հ.Մ.Լ.Մ.ի Լոս Անճելըսի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ՝ «Մասնաճիւղի Տիպար Հ.Մ.Լ.Մ.ական» եւ արժանաւոր ատենապետ:

Եղբ. Շիրտըմեան եզակի դէմք մըն էր, որ միշտ պիտի յիշուի իբրեւ բոլորին սիրելի «Պարոն եւ եղբ. Կարպիսը»:

յանձնուեցան հանգուցեալին այրիին՝ Անահիտ Շիրտըմեանին:

Մինչ ներկաները ծաղիկներ եւ հող կը թափէին դագաղին վրայ, հանգուցեալին շրջանաւարտ աշակերտներն ու Հ.Մ.Լ.Մ.ական քոյր-եղբայրները խմբերգեցին հանգուցեալին պաշտած միութեան՝ Հ.Մ.Լ.Մ.ի «Յառաջ Նահատակ» քայլերգը:

Թաղման արարողութենէն ետք, Հովիվուտի «Կարապետեան» սրահը մատուցուեցաւ հոգեճաշ, որուն ընթացքին ցաւակցական ելոյթ ունեցաւ Վիգէն Քէնյ. Վասիլեան:

Սգակիրները մեկնեցան տուն, իրենց հետ տանելով եղբ. Կարպիս Շիրտըմեանի վառ յիշատակները:

ԻՆՉ Է ԲԱՐԵԿԵՆՂԱՆԸ

Պատրաստեց՝ Շաղիկ Գեորգեան
ՊԵՅՐՈՒԹ

ՀԻՆԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ
ԿԸ ՏՕՆԷԻՆ ԲԱՐԵԿԵՆՂԱՆԸ

Բարեկենդանը ամենէն ուրախ տօներէն մէկն է եւ մեր պապերը զայն տօնած են մէկ շաբաթ, կերուխում ընելով, երգ, պար, դիմակահանդէսներ կազմակերպելով: Շատ խաղեր կը կազմակերպուէին: Նոյնիսկ ծերերը երեխայի նման կը մասնակցէին խաղերուն: Փոքրիկ-

այժողովուրդը Վարդանանց տօնին յաջորդող Կիրակին կը տօնէ Բուն Բարեկենդանը: Սովորաբար, Բարեկենդան կը կոչուի շաբաթավերջի նախորդող օրը, իսկ Բուն Բարեկենդանը Մեծ Պահքի նախորդող օրն է: Բարեկենդանը բառ մըն է, որ կազմուած է «բարի» եւ «կենդանի» բառերէն: Ուրեմն, Բարեկենդանը այն տօնն է, որ կը հեռացնէ չարը՝ դիմաւորելու համար բարին:

Եթէ ուշադրութիւն դարձնենք, կը նկատենք, որ աշխարհի բազմաթիւ ժողովուրդներու տօներ իրարու կը նմանին: Բարեկենդանը այդ տօներէն մէկն է: Բարեկենդանին հոմանիշը հաւանաբար «Քարնավալն» է: Մեծ շուքով կը տօնուին Նիսի, Վենետիկի, Ռիօ Տը ժընէյրօյի քարնավալները: Ասոնք բոլորն ալ իրարու կը նմանին, բայց միաժամանակ իրենց իւրայատկութիւնները ունին:

Բարեկենդան

հեղ.՝ Շաղիկ Գեորգեան

Մեք կը տօնենք բարեկենդան երգելով,
 Ծղպտուիք ու գուարճանանք պարելով:

Կրկն. Ըտք տեսնմ թէ ես ով եմ,
 Գուշակեցք թէ ես ով եմ
 Մանեն, Լանեն, Լալեն, Գալեն
 Կամ ալ մեկ ուրիշը:

2
 Բարեկենդան բարով եկար դուն մեր տուն
 Դիմակներու տակ պահուատած ով ես դուն:

Կրկն. Ինչպես գիտնամ թէ դուն ով ես
 Գուշակ դառնամ, ըսեմ ով ես
 Մանեն, Լանեն, Լալեն, Գալեն
 Կամ ալ մեկ ուրիշը:

ները մեծերու հագուստներ կը հագնէին, տղաները՝ աղջկայ. ոմանք ծաղրածու կը դառնային: Թատերական ներկայացումներ կը կազմակերպէին: Բարեկենդանի հերոսներէն էին ձեռնափայտին յենած ծերուկը, կուզիկ զոքանչը, չարաճճի ծաղրածուն՝ նոզայը, փայտէ ուղտը եւ այլն: Բարեկենդանը ո՛չ միայն խրախճանքի եւ կերուխումի տօն էր, այլ նաեւ՝ ազատութեան: Այդ պատճառով թատերական ներկայացումներու ատեն ազատօրէն կը քննադատէին մեծաւորներն ու իշխանաւորները:

Բուն Բարեկենդանին կը թոյլատրուէր առատ ուտելիք եւ կերուխում: Տանտիկիները իրենց պահած մը թերքներով շուսյօրէն կը հիւրասիրէին ընտանիքի անդամներն ու հիւրերը:

Բարեկենդանի Կիրակի գիշերը, ընթրիքէն ետք եւ քնանալէ առաջ, մածուն կամ կաթնապուր կ'ուտէին, իսկ անկողին մտնելէ առաջ խաչած հաւկիթ ուտելով՝ կը մաղթէին, որ Զատիկն հաւկիթով կրկին բարով բանան իրենց բերանները:

ԳԻՏԵՒՔ ԹԵ...

● Աշխարհի հնագոյն կրթական հաստատութիւնը, որ մինչեւ օրս կը գործէ, Մարոքի Ֆէս քաղաքի համալրսարանն է: Ան հիմնուած է 859 թուականին, այսինքն՝ Օքսֆորտի նշանաւոր համալրսարանի հիմնադրութենէն 328 տարի առաջ:

● Աշխարհի մէջ օրական կը մահանայ աւելի քան 6000 հոգի, մեծամասնութեամբ՝ փոքրիկներ, որովհետեւ անոնք ըմպելի մաքուր ջուր չունին:

● Առաջին արարածը, որ դէպի անջրպետ ճամբորդած է, մարդը չէ՝ այլ շեմփանգէ մը, որուն անունը եղած է Համ:

● Աշխարհի ամէնէն փոքր բուն կը կոչուի Էլֆ: Անոր հասակը մօտաւորապէս 12 սմ. է: Ան համալրկրէ մը թեթեւ կը կշռէ:

ՏԱՐՈՒԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Մեր օրերուն յաճախ կ'այցելենք թատերասրահներ, շարժապատկերի սրահներ թէ՛ այլ հանդիսասրահներ: Գոյութիւն ունին տարրական կանոններ, զորս պէտք է գիտնանք եւ գործադրենք սրահներուն մէջ, ուր կը գտնուինք:

Եթէ ընկեր-ընկերուհիներով կ'այցելենք սրահ, անպայման նախ տղաները պէտք է մտնեն ներս, յետոյ՝ աղջիկները: Աթոռներու միջեւ երբ պիտի անցնինք մեր դէմքերը պէտք է ըլլան նստողներուն ուղղութեամբ: Եթէ մեր տեղը սրահին կեդրոնը կը գտնուի, պէտք չէ սպասել վերջին գանգը, այլ՝ քիչ մը աւելի կանուխ նստիլ, որպէսզի շանհանգստացնենք նստողները: Հակառակ պարագային, պէտք է ներողութիւն խնդրել: Երբեմն, թիւրիմացաբար, մէկ տեղի տոմսը վաճառուած կ'ըլլայ երկու անձի, նման պարագային պէտք չէ աղմուկ բարձրացնել, այլ՝ հանդարտութեամբ պէտք է լուծել հարցը: Եթէ ներկայացումը սկսած է եւ մենք նկատեցինք, որ քիչ մը աւելի անդին ազատ տեղ կայ, որ աւելի յարմար է՝ քան մերը, պէտք չէ աճապարենք նստիլ հոն, կրնայ պատահիլ, որ հոն նստողը քիչ մը ուշացած է: Շատ կարեւոր է հետեւեալը. դադարի ժամանակ կրնանք պիւֆէ երթալ, բայց բնաւ կարելի չէ ուտելիքով (չիփս, փոփքօրն եւ այլն) սրահ մտնել: Ներկայացման աւարտին կարիք չկայ սուլելու կամ բացագանչութիւններ ընելու, այլ՝ ծափահարել բարձր ու երկար եթէ շատ գոհ մնացած ենք:

Նաեւ պէտք է յիշել, որ նման փակ սրահներու մէջ փափաքելի չէ առատ անուշահոտ գործածել, որովհետեւ անոր բոյրը կը տարածուի եւ կրնայ որոշ մարդոց սրտխառնուք կամ գլխացաւ պատճառել:

Տարբեր Հայեացքով

Էլի Հուլիշեան

ՍՈՏՈՒՔՈՒ

		7		2		4		
	9		4		1		5	
8				3				7
	7		6				2	
1		5				7		9
	2				7		3	
2				4				5
	3		2		8		6	
		1		6		2		

Հորիզոնական եւ ուղղահայեաց 9 շարքերով եւ սիւնակներով (9x9) կազմուած գծացանցը բաղկացած է իւրաքանչիւրը 9 քառակուսի հաշուող 9 բաժիններէ (3x3): Բացառումի սկզբունքին կիրարկուծով իւրաքանչիւր քառակուսիի մէջ թուանշան մը զետեղել՝ այնպէս մը, որ հորիզոնական իւրաքանչիւր շարք, ուղղահայեաց իւրաքանչիւր սիւնակ եւ 9 քառակուսիսնոց իւրաքանչիւր բաժին ունենայ 1-9 թուանշանները՝ իւրաքանչիւր թուանշան միայն մէկ անգամ գործածուելու պայմանով: Այլ խօսքով, ոչ մէկ պարագայի արտօնուած է թուանշան մը կրկնել միեւնոյն շարքին, սիւնակին եւ բաժինին մէջ: Սկսելու համար, կարգ մը թուանշաններ իրենց ճշգրիտ քառակուսիներուն մէջ զետեղուած են:

Նախորդին լուծումը

4	5	3	1	2	7	9	8	6
1	2	6	9	8	3	5	4	7
7	8	9	5	4	6	2	1	3
9	7	2	8	6	5	4	3	1
3	1	8	4	7	2	6	5	9
6	4	5	3	9	1	7	2	8
2	9	1	7	5	8	3	6	4
8	6	7	2	3	4	1	9	5
5	3	4	6	1	9	8	7	2

Պատասխանը՝ յաջորդիւ

ՀՈՐԻՉՈՆԱԿԱՆ

- «Էն. Պի. էյ»ի կազմերէն:
- Ամսանուն մը - Չարայուշուժիւն - Արական օտար անուն:
- Ցուցական ածական - Երեսի վրայ թողուլ - Կենսիկ:
- Դրասաամաա Կանայեան - Խաղաթուղթի մէկ-նոց - Նաեւ:
- Անշարժ, հաստատ - Խաղաղ:
- Ափրիկեան երկիր - Գալարեյ:
- Բոլոր - «Բարտիներ» երկին հեղինակը:
- Ասիական մայրաքաղաք - Նախամարդ- Ֆրանսական դեա:
- Աքաղաղի կատար - Աքաղաղի ոտքի ճանկ:
- Մեծղի - Հայրենի երգիչ:
- Առարկայ - Սիկիւեան հրաբուխ - Դէմք:
- Հաստատական պատասխան - Գոյնզգոյն նուրբ թիթեղներէ կտրուած բոլորակ հատեր:
- Սուտանի լիճերէն - Դրկից տառեր - Արական անուն:
- Միայնակեաց կրօնաւոր - Շիկագոյն ձի:
- Պաստառ - Կրկնուած բաղաձայններ - Չին թե-նիսիումըն:
- Կիզելի, դիւրաւառ - Ուղուկ:
- Կրկնուած ձայնաւորներ - Կանացի օտար շա-բաթաթերթ - Իգական անուն:
- Արքունիք - Իգական օտար անուն - Նախան-ձիւր:
- Երկբարբառ մը - Զիւլ կունակ - Մաքրութեան խրճակ - Գրաբար՝ ո՞ւր:
- Երաշխիս - Իրերայաջորդ զիրեր - Յօղուն - Քայլաչափ:

ՈՒՂՂԱՀԱՅԵԱՑ

- Հայ նահապետ - Պահքի միջոց - Ծառայութիւն:
- Սղոցի ակոսայ - Ռուսերէն՝ այո՛ - Ամօթ:
- Արաբական երկիր - Ոչխարի ձայն հանել:
- Իրանահայ անուանի ֆուլթայոլիստ:
- Մնուրեւ - Ձայնանիչ - Մահադեղ - Խեցի:
- Ստացական ածական - Իրաւացի - Նափուլէտն Ա.ի աքսորաւալը կղզիներէն (հակ.) - Տառի մը զրացիները:
- Բթամատի եւ ցուցամատի բացուածքի չափ - Այաքս Ամսթերտամի հայազգի մարզիկը:
- Խորք - «Գեղեցիկ» նահապետը - Գաղտնի դիտում:
- Պտղատու բանջարեղէն - Նքոյր:
- Ա.Մ.Ն.ի 28րդ նահանգը - Որաներու շեղջ - Հայ տղայ:
- Այբուբենէն - Կաքաւազի թռչուն - Ժամանում - Թէոդիկի ստորագրութիւններէն - Կրկին:
- Ի՞նչպէս - Ոսլայ - Ստացական դերանուն - Անգլիացի ֆուլթայոլիստ:
- Սկառաւը՝ միշտ - Յանդուգն, քաջասիրտ:
- Զրոհելու սկսիլ - Որսի կենդանի - Եւրոպական դետ - Գրաստի «Կօչիկ»:
- Շապիկի վրդի եզերք - Քիթի կաշուն հեղանիւթ - Սպանացի դեղանկարիչ - Մէ-կը:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10															
11															
12															
13															
14															
15															
16															
17															
18															
19															
20															

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

1	Ն	Ի	Ք	Օ	Ի	Ո	Ջ	Պ	Ը	Ր	Կ				
2	Ռ	Ի	Ա	Տ		Փ	Ա	Ր	Է	Ա	Կ				
3	Ա	Ջ	Ա	Հ	Կ	Ի	Տ	Ս	Ա						
4	Ն	Պ	Ա	Ր	Ա	Վ	Ա	Մ	Ա	Ռ	Տ				
5	Գ	Ա	Ր		Մ	Ա	Տ	Պ	Ա	Ռ	Ա	Կ	Ա	Ն	
6	Ո	Ր	Ա	Կ	Գ	Ա	Հ	Ա	Ջ	Ր	Կ	Ե	Ն		
7	Յ	Ա	Ն	Կ	Ա	Ր	Մ	Ա	Կ	Ի	Ա	Ն	Ո	Ք	
8	Ն	Ն	Ո		Ճ	Ա	Ն	Բ	Ա	Ի					
9	Ը	Ե	Ի				Տ	Ն	Կ	Ա	Ր	Ա	Ն		
10		Խ	Է				Մ	Ի	Ա	Ն	Ա	Ր	Գ		
11	Ա	Ռ	Մ				Ա	Ն	Ա	Ն	Ր				
12	Տ	Ո	Հ	Ա			Ա	Տ	Ն	Ա	Ն	Ա	Ե	Տ	
13	Վ	Ա	Ր	Ա	Ր	Ի	Ի	Կ	Ա	Ն	Ա	Ն	Ի		
14	Ա	Մ	Ա	Յ	Ք	Ը	Լ	Օ	Ո	Ի	Ա	Ն	Լ		
15	Մ	Ա	Ր	Թ	Ի		Լ	Ա	Ն	Լ	Ա	Ն			
16	Մ	Ն	Ս	Ր	Ե	Լ		Խ	Ա	Ն	Գ				
17	Ա	Գ	Մ	Ա	Լ	Ա	Լ	Ա	Ա	Հ					
18	Ն	Ո	Ի	Ֆ	Ա	Լ	Ի	Ր	Ի	Կ	Ա				
19	Ի	Ի		Գ	Ի	Ի	Ա	Ն	Տ	Տ	Ի	Պ			
20	Ա	Լ	Ա	Ն	Ի	Ք	Ն	Ն	Ի	Ջ	Ա	Ր	Ջ		

ԼՈՒՍՕՒՄ ԿՐԿՄՈՒՄ 1881 ԿԳԵ

VAINQUEURS

1956 REAL MADRID CF	1958 REAL MADRID CF
1960 REAL MADRID CF	1961 SL BENFICA
1963 AC MILAN	1964 FC INTERNAZIONALE MILANO
1968 REAL MADRID CF	1967 CELTIC FC
1969 AC MILAN	1970 FEYENOORD
1972 AFC AJAX	1973 AFC AJAX
1975 FC BAYERN MUNCHEN	1976 FC BAYERN MUNCHEN
1978 LIVERPOOL FC	1979 NOTTINGHAM FOREST FC
1981 LIVERPOOL FC	1982 ASTON VILLA FC
1984 LIVERPOOL FC	1985 JUVENTUS
1987 FC PORTO	1988 PSV EINDHOVEN
1990 AC MILAN	1991 FK CRVENA ZVEZDA
1993 OLYMPIQUE LYONNAIS	1994 AC MILAN
1996 JUVENTUS	1997 BV BOCHUSSIA DORTMUND
1999 MANCHESTER UNITED FC	2000 REAL MADRID CF
2002 REAL MADRID CF	2003 AC MILAN
2005 LIVERPOOL FC	2006